

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ändring av rättegångsbalkens bestämmelser om hovrättsförfarandet samt av vissa lagar som har samband med dem

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I propositionen föreslås ändringar i rättegångsbalkens bestämmelser om fullföljd av talan från tingsrätt till hovrätt samt behandlingen av besvärshandlingarna i hovrätten. Det föreslås dessutom att vissa därtill anknyttade bestämmelser i lagen om rättegång i brottmål, i hovrättslagen och i lagen om verkställighet av straff ändras.

Propositionens mål är att förenkla och effektivisera det gällande hovrättsförfarandet, som infördes år 1998. I de viktigaste principerna för detta förfarande föreslås inga ändringar.

I propositionen föreslås att förberedelsen av ärenden i hovrätten skall effektiviseras genom exaktare bestämmelser om besvärsskriftens innehåll samt förberedelsen av målet eller ärendet. Samtidigt föreslås en något större behörighet för den ledamot av hovrätten som svarar för förberedelsen.

Avsikten är att göra det lättare att ordna huvudförhandlingar i hovrätterna. Delgivningen av kallelser skall förenklas, bl.a. genom att telefondelgivning tas i bruk. Dessutom föreslås att en brottmåls svarande som håller sig undan huvudförhandlingen i hovrätten också under vissa förutsättningar i sin

utevaro skall kunna dömas till fängelsestraff i hovrätten.

I propositionen föreslås också bestämmelser om enklare sätt att ta emot muntlig bevisning vid huvudförhandlingen i hovrätten. Möjligheten att per telefon eller med hjälp av något motsvarande telekommunikationsmedel höra ett vittne eller någon annan som hörs i bevis syfte skall i begränsad utsträckning tas i bruk vid huvudförhandlingen i hovrätten. För att göra lagen tydligare, föreslås också att en utsaga som givits i tingsrätten och där bandats skall få spelas upp vid huvudförhandlingen i hovrätten, om det inte är frågan om tilltron till utsagan. I propositionen föreslås också en bestämmelse om huvudförhandling på någon annan ort än den där hovrätten har sitt säte.

Vidare föreslås att resurssituationen i hovrätterna skall förbättras genom att man i viss mån utvidgar tillämpningsområdet för bestämmelsen om när hovrätten är domför i en sammansättning med två ledamöter och en föredragande.

Lagarna avses träda i kraft så snart som möjligt efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	2
ALLMÄN MOTIVERING.....	4
1. Inledning.....	4
2. Nuläget och bedömning av nuläget	5
2.1. Allmänt	5
2.2. Förberedelsen av mål och ärenden i hovrätten.....	6
Besvärsskriftens innehåll	6
Bestämmelserna om förberedelsen	6
Behörigheten för den ledamot som ansvarar för förberedelsen.....	7
2.3. Huvudförhandlingen i hovrätten.....	8
Delgivning av kallelser	8
Hörande i bevissyfte	9
Dömande av en frånvarande svarande till fängelsestraff	11
2.4. Hovrättens sammansättning	11
2.5. Lagstiftningen i utlandet	12
Sverige	12
Norge.....	13
Danmark.....	13
Tyskland	14
3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen.....	14
3.1. Mål	14
3.2. De viktigaste förslagen	15
Effektivare föreberedelse	15
Ökad behörighet för den ledamot som ansvarar för förberedelsen.....	15
Förenkling av delgivningssystemet	16
Förenkling av den muntliga bevisningen.....	18
Andra förslag som gäller huvudförhandlingen.....	20
Bredare tillämpningsområde för förenklad sammansättning.....	20
4. Propositionens verkningar	20
5. Beredningen av propositionen	21
6. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll	22
DETALJMOTIVERING.....	23
1. Lagförslag.....	23
1.1. Rättegångsbalken.....	23
2 kap. Om domförhet.....	23
25 kap. Om fullföljd av talan från tingsrätt till hovrätt.....	25
26 kap. Om behandlingen av besvärssak i hovrätten	27

1.2.	Lagen om rättegång i brottmål.....	36
2 kap.	Om biträdande av part	36
8 kap.	Om parterna	36
1.3.	Hovrättslagen	36
1.4.	Lagen om verkställighet av straff.....	39
2.	Ikraftträdande.....	39
LAGFÖRSLAGEN.....		40
	om ändring av rättegångsbalken.....	40
	om ändring av 2 kap. 4 § och 8 kap. 13 § lagen om rättegång i brottmål.....	43
	om ändring av 9 § hovrättslagen	44
	om upphävande av 6 kap. 14 § 2 mom. lagen om verkställighet av straff.....	45
BILAGA.....		46
PARALLELLTEXTER.....		46
	om ändring av rättegångsbalken.....	46
	om ändring av 2 kap. 4 § och 8 kap. 13 § lagen om rättegång i brottmål.....	52
	om ändring av 9 § hovrättslagen	54

ALLMÅN MOTIVERING

1. Inledning

Under det gångna årtiondet genomfördes en betydande serie reformer av de allmänna domstolarna och rättegångsförfarandet. Samtliga underrätter blev tingsrätter genom en reform som trädde i kraft år 1993. Vid samma tid reviderades underrättsförfarandet i tvistemål. År 1997 reviderades på motsvarande sätt rättegångsförfarandet i brottmål. Den tidigare, muntliga och protokollbundna processen ersattes med en rättegång som indelas i förberedelse och muntlig, omedelbar och koncentrerad huvudförhandling, med bl.a. omedelbar mottagning av bevismaterial.

Den senaste reformen har gällt hovrättsförfarandet. Hovrätternas interna organisation reviderades genom hovrättslagen (56/1994), som trädde i kraft år 1994. Hovrättsförfarandet reviderades i sin tur genom en lag om ändring av rättegångsbalken, som trädde i kraft den 1 maj 1998. Rättegångsbalkens 25 och 26 kap., vilka gäller fullföljd av talan från tingsrätt till hovrätt och behandlingen av besvärssärenden i hovrätten, reviderades helt.

Målet för reformen av hovrättsförfarandet var att revidera det dittills nästan uteslutande skriftliga förfarandet så att det skulle stämma överens med det gällande underrättsförfarandet och motsvara de krav som mänskörättskonventionerna ställer. Hovrättsförfarandet indelades i förberedelse, som i allmänhet är skriftlig, samt i ett avgörandeskede, vilket antingen är en muntlig huvudförhandling eller föredragning. Huvudregeln är att hovrätten skall hålla huvudförhandling när en part kräver det eller när det i hovrätten är frågan om tilltron till den muntliga bevisningen. Huvudförhandlingen är ett muntligt, omedelbart och koncentrerat rättegångstillfälle vid vilket hovrätten hör parter, vittnen och sakkunniga. Om ingen huvudförhandling hålls, avgörs saken på föredragning, som baserar sig på skriftligt rättegångsmaterial. Riksdagen gick inte in för det system med prövningstillstånd som regeringen föreslog,

varför samtliga mål och ärenden prövas i ett likadant förfarande.

Reformerna av underrätts- och hovrättsförfarandet var av så grundläggande natur att det inte ännu i lagstiftningsskedet var möjligt att helt förutse alla effekter av reformerna. En separat proposition har redan avlåtits om vidareutveckling av rättegångsförfarandet i tvistemål (RP 32/2001 rd). I samband med hovrättsreformen konstaterade riksdagens lagutskott i sitt betänkande att man noga måste följa med hur reformen inleds och genomförs samt omedelbart vidta åtgärder för att ändra bestämmelserna, om det finns anledning till det. Eventuella anhopningar kunde enligt utskottet inte klaras av genom extra resurser till hovrätterna (LaUB 19/1997 rd).

Enligt 21 § grundlagen garanteras var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundad dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol. Enligt paragrafens 2 mom. skall rätten att söka ändring samt andra garantier för en rättvis rättegång tryggas genom lag. Även rättegången i besvärinstansen skall å ena sidan vara så säker och korrekt som möjligt och å andra sidan så billig och snabb som möjligt. Det är lagstiftarens uppgift att finna den riktiga jämvikten mellan dessa sinsemellan motstridiga mål. Kostnaderna får inte bli ett hinder för motiverat ändringssökande.

Tyngdpunkten skall dock vila på rättegången i tingsrätten. Ändringssökandet är ett rättsmedel som kompletterar rättegången i första instans. Hovrättens viktigaste uppgift är att med anledning av ett eventuellt besvär från en part kontrollera riktigheten av tingsrättens avgörande och rätta de fel som eventuellt framgår av avgörandet. Besvärstillstånd till högsta domstolen beviljas endast i få fall, varför hovrättens avgörande oftast blir slutligt.

Justitieministeriet har följt upp hur väl det nuvarande hovrättsförfarandet fungerar i praktiken. Hovrätterna har bl.a. fyllt i en särskild uppföljningsblankett om varje avgörande som de fattat sedan ingången av 1999.

Ministeriet har kunnat konstatera att målsättningarna för ovan nämnda reformer har nåtts. Finland har kunnat återkalla sitt förbehåll till artikel 6 i Europarådets konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (FördrS 19/1990), som gäller en parts rätt till muntlig behandling av sin sak. En tydlig ökning av antalet muntliga huvudförhandlingar har också kunnat skönjas i hovrätterna.

I sin helhet har samtliga mål för reformen dock inte uppnåtts. I de mål och ärenden där huvudförhandling hålls, blir det nuvarande hovrättsförfarandet dyrare för parterna än det tidigare förfarandet. Förfarandet kräver också mera arbete av hovrätterna och åklagarna. Antalet oavgjorda ärenden har ökat och de genomsnittliga handläggningstiderna har förlängts. Risken är att arbetet hopas i hovrätterna.

Det finns fortfarande behov att effektivera och förenhetliga hovrätternas arbetsmetoder. Trots att dessa har utvecklats, har lagstiftningen om hovrättsförfarandet dock i viss mån ansetts vara i behov av justeringar. I detta skede föreslås ändringar som bidrar till ett enklare och effektivare förfarande, utan att dock ändra de centrala principerna för förfarandet. Ändringarna bidrar också till att styra praxis i en mera välfungerande riktning.

2. Nuläget och bedömning av nuläget

2.1. Allmänt

År 1998 fick hovrätterna ta emot sammanlagt 12 601 mål och ärenden, år 1999 sammanlagt 12 135 och år 2000 sammanlagt 12 348. Antalet har under flera års tid minskat, men denna trend förefaller nu ha stannat av. Om antalet nya mål och ärenden ökar eller minskar är dock en omständighet som varierar från en hovrätt till en annan. Det finns också skillnader mellan de olika grupperna av ärenden; hovrätterna får färre tvistemål än tidigare, men flera brottmål.

Vid hovrätterna hölls år 1998 sammanlagt 925 huvudförhandlingar, vilket innebar att 7 % av avgörandena föregicks av huvudförhandling. År 1999 hölls 1 961 huvudförhandlingar (17 %) och år 2000 sammanlagt 2 389

huvudförhandlingar (21 %). Det förekommer dock stora skillnader mellan hovrätterna när det gäller den andel avgöranden som föregås av huvudförhandling, för år 2000 varierade denna andel mellan 14 och 29 procent, beroende på vilken hovrätt det var frågan om.

År 1998 avgjorde hovrätterna sammanlagt 12 466 mål och ärenden, år 1999 sammanlagt 11 562 och år 2000 sammanlagt 11 455. Vid slutet av år 1998 fanns det sammanlagt 6 118 oavgjorda ärenden i hovrätterna, år 1999 var antalet 6 686 och vid slutet av år 2000 var det 7 573. Att antalet oavgjorda ärenden under ett års tid har ökat med nästan tusen kan redan anses oroväckande. År 1994 fanns det sammanlagt över 18 000 oavgjorda ärenden i hovrätterna. Tack vare det målmedvetna arbetet för avhjälpande av denna anhopning som samma år påbörjades med hjälp av tilläggspersonal, lyckades hovrätterna minska antalet oavgjorda ärenden så, att siffran sjönk under 6 000.

Den genomsnittliga handläggningstiden i hovrätterna har förlängts så, att den år 1998 var 5,8 månader, år 1999 i genomsnitt 6,2 månader och år 2000 i genomsnitt 7,0 månader. År 2000 varierade den genomsnittliga handläggningstiden i de olika hovrätterna mellan 5 och 8 månader. Under åren 1999 och 2000 har antalet oavgjorda ärenden ökat och den genomsnittliga handläggningstiden förlängts i nästan samtliga hovrätter.

De ökade rättegångskostnaderna i hovrätterna visar sig bl.a. i att kostnaderna för fri rättegång under de senaste åren ökat; år 1997 steg dessa kostnader i hovrätterna till sammanlagt 12,9 miljoner mark, år 1998 till sammanlagt 18,8 miljoner mark och år 1999 till sammanlagt 23,6 miljoner mark. Antalet fria rättegångar i hovrätterna har under dessa år hållit sig nästan oförändrat, varför de genomsnittliga kostnaderna per ärende har ökat: År 1997 var den genomsnittliga kostnaden 1 637 mark, år 1998 var den 2 566 mark och år 1999 var den 3 180 mark. Den genomsnittliga kostnaden per ärende var alltså år 1999 nästan dubbelt så hög som år 1997. Enligt de uppgifter som finns att tillgå för år 2000 steg kostnaderna för fri rättegång i hovrätterna nämnda år till sammanlagt 27,9 miljoner mark.

Enligt en utredning av riksåklagarämbetet

motsvarade åklagarnas arbetsinsats för genomförda eller återkallade huvudförhandlingar i hovrätterna år 1999 7,6 årsverken.

2.2. Förberedelsen av mål och ärenden i hovrätten

Besvärsskriftens innehåll

Enligt 25 kap. 15 § 1 mom. rättegångsbalken skall i besvärsskriften nämnas 1) det avgörande av tingsrätten i vilket ändring söks, 2) till vilka delar ändring söks i tingsrättens avgörande, 3) vilka ändringar som yrkas i tingsrättens avgörande, 4) de grunder på vilka ändring yrkas och till vilka delar ändringssökanden anser motiveringen för tingsrättens avgörande vara felaktig, 5) de bevis på vilka ändringssökanden önskar stöda sig och vad han vill styrka med vart och ett av dem, samt 6) en eventuell begäran om att huvudförhandling skall hållas i hovrätten.

Enligt 25 kap. 15 § 3 mom. skall en ändringssökande som önskar att huvudförhandling skall hållas i hovrätten uppge orsaken till detta. Ändringssökanden skall också uppge sin åsikt om huruvida parterna skall höras personligen vid huvudförhandlingen samt vilka vittnen, sakkunniga och andra personer det är nödvändigt att höra i bevissyfte. En ändringssökande som yrkar huvudförhandling behöver inte i detalj nämna de uppgifter som nämns 1 mom. 4 och 5 punkten, om uppgifterna motsvarar det som åberopats eller lagts fram i tingsrätten.

Besvärsskriften ligger till grund för handläggningen av målet eller ärendet i hovrätten. I praktiken finns dock ofta brister i besvärsskrifterna, särskilt när det gäller begäran om huvudförhandling och motiveringen av en sådan begäran. En begäran om huvudförhandling är av väsentlig betydelse för behandlingen av saken i hovrätten, men begäran framgår inte alltid tydligt av besvärsskriften. Motiveringen till begäran kan vara t.o.m. mycket allmänt hållen. De som söker ändring uppger inte alltid tillräckligt exakt på vilka grunder ändring yrkas eller till vilka delar motiveringen till tingsrättens avgörande enligt deras mening är felaktig.

Bristfällig motivering av en begäran om huvudförhandling skall resultera i att den

som söker ändring uppmanas att komplettera besvärsskriften (26 kap. 1 § rättegångsbalken). I praktiken har dock inte besvär avvisats på denna grund fastän ändringssökanden inte skulle iaktta uppmaningen. Däremot måste hovrätten ta ställning till om en utan motivering framställd begäran om huvudförhandling kan avslås främst med stöd av 26 kap. 14 § 2 mom. 6 punkten rättegångsbalken. Om huvudförhandlingen dock hålls, gör de allmänt hållna motiveringarna det i alla fall svårt för hovrätten att planera huvudförhandlingen och särskilt att sätta gränser för den bevisning som tas emot.

Enligt 26 kap. 4 § rättegångsbalken skall på ett bemötande tillämpas vad som föreskrivs om besvär. När huvudförhandling begärs i ett bemötande, är problemen ofta desamma som i besvärsskrifterna, både i fråga om begäran och dess motivering.

Bestämmelserna om förberedelsen

Enligt 26 kap. 7 § rättegångsbalken kan hovrätten vid behov bereda ärendet med iakttagande i tillämpliga delar av vad som bestäms om förberedelse i tingsrätten. I lagen ingår inga närmare bestämmelser om målsättningarna för förberedelsen i hovrätten, utan tanken har varit att i hovrättens förberedelse även till denna del i tillämpliga delar skall iaktas vad som föreskrivs om förberedelse i tingsrätten. Förberedelsens målsättningar individualiseras närmare i motiveringen till paragrafen (RP 33/1997 rd). Förberedelsen skall genomföras så att huvudförhandlingen i hovrätten kan genomföras utan avbrott. Vid förberedelsen skall klarläggas på vilket sätt besvären och bemötandet begränsar det rättegångsmaterial som det är fråga om i hovrätten. Den hovrättsledamot som ansvarar för förberedelsen skall aktivt se till att allt betydelsefullt rättegångsmaterial läggs fram. Vid förberedelsen skall också möjligheterna till förlikning utredas. Förberedelsen får dock inte förlänga handläggningen av saken. I 26 kap. 8 och 9 § rättegångsbalken finns närmare bestämmelser om processuella åtgärder som hovrätten skall vidta, såsom att begära utlåtanden eller kalla parterna till förberedelsesammanträdet.

I olika sammanhang har man framhållit be-

hovet att effektivisera hovrätternas arbete, särskilt i förberedelseskedet. Det nya hovrättsförfarandet har fört med sig ett avsevärt antal nya skeden och åtgärder. Arbetsmetoderna har dock inte till alla delar förnyats i motsvarande mån, utan arbetet kan löpa på ett sätt som är anpassat till den gamla processordningen. Arbetet löper också på olika sätt hos olika hovrätter. Det har ansetts viktigt att det alltid finns en bestämd person som ansvarar för varje mål eller ärende hos hovrätten. Denna person ansvarar för att målet eller ärendet hela tiden är föremål för aktiv förberedelse och att förberedelsen sker på det sätt som är ändamålsenligast med tanke på målets eller ärendets art. Ansvarspersonen skall kartlägga behovet av förberedelse, göra upp en tidtabell för handläggningen och se till att tidtabellen följs.

I gällande lag finns bestämmelser om behörigheten för en ledamot av hovrätten, dvs. den ledamot som ansvarar för förberedelsen (2 kap. 8 § 2 och 3 mom. rättegångsbalken). Dessutom finns det behov att närmare reglera förberedelsen i hovrätten. I 5 kap. 19 § rättegångsbalken föreskrivs vilka omständigheter som skall klarläggas vid förberedelsen. Bestämmelsen är dock skriven med tanke på förberedelsen i tingsrätten. Detsamma kan sägas om bestämmelserna i 5 kap. 8-11 § och 7 kap. 7—15 § lagen om rättegång i brottmål (689/1997), som gäller förberedelse av brottmål. Även om dessa bestämmelser enligt hänvisningen i 26 kap. 7 § rättegångsbalken i tillämpliga delar också gäller förberedelsen i hovrätten, är det skäl att understryka vikten av aktiv förberedelse i hovrätten genom en uttrycklig bestämmelse som föreskriver vilka omständigheter som skall klarläggas vid förberedelsen i hovrätten. Det är också skäl att i lagen ta in en uttrycklig bestämmelse om att förberedelsen inleds genast när besvärsskriften anländer till hovrätten.

Behörigheten för den ledamot som ansvarar för förberedelsen

Enligt 2 kap. 8 § 1 mom. rättegångsbalken är hovrätten domför med tre ledamöter. I vissa fall är hovrätten dock behörig också med en enda ledamot. Enligt paragrafens 2 mom. kan en ledamot fatta avgörande med anled-

ning av att besvär helt har återtagits. En enda ledamot kan också besluta att huvudförhandling skall hållas i saken och fatta de avgöranden som hänför sig till huvudförhandlingen samt även besluta om andra åtgärder i samband med beredningen av målet eller ärendet och under beredningen fastställa en förlikning. Bestämmelsen i paragrafens 3 mom. ger en ledamot behörighet att avgöra ärenden som gäller säkringsåtgärder eller förbud mot eller avbrytande av verkställighet.

Vid behandlingen av en ansökan som gäller sökande av ändring i en utsökningssåtgärd eller en verkställighetstvist kan enligt 9 kap. 14 § 3 mom. utsökningssåtgärden en ledamot av hovrätten bestämma att verkställigheten skall avbrytas. Enligt 2 kap. 4 § 2 mom. lagen om rättegång i brottmål är hovrätten domför med en ledamot om ärendet gäller förordnande av försvarare, målsägandebiträde eller stödperson samt enligt 6 kap. 14 § 2 mom. lagen om verkställighet av straff när hovrätten behandlar ett ärende som gäller bestämmande av förvandlingsstraff för böter.

Ordalydelsen i 2 kap. 8 § 2 och 3 mom. rättegångsbalken förefaller ge den ledamot som svarar för förberedelsen av ett mål eller ärende en relativt stor behörighet. Om det i samband med förberedelsen måste fattas beslut som faller utanför den ledamots behörighet som svarar för förberedelsen, blir hovrätten dock tvungen att mitt under förberedelsen förordna en fulltalig sammansättning, som sedan fattar avgörandet.

Angående åtgärder som vidtas i samband med huvudförhandlingen, konstateras det i regeringens proposition 33/1997 rd att en ledamot också skall kunna begränsa föremålet för huvudförhandlingen, men dock inte ha rätt att fatta ett för avdelningen bindande beslut om att huvudförhandling inte skall hållas. När beslutet om eventuell huvudförhandling fattas, bestäms också om parterna skall höras personligen samt vilka vittnen, sakkunniga och andra personer hovrätten kommer att höra i bevisnytt. Beslutet om mottagning av bevisning fattas av den ledamot som svarar för förberedelsen. I rättspraxis har det dock ansetts att denna ledamot inte på ett för de övriga ledamöterna bindande sätt kan fatta beslut som gäller mottagning av ny bevisning eller annars bestämma att en viss

slags bevisning inte tas emot. Däremot är ledamoten behörig att bestämma vid vilka äventyr personerna i fråga skall kallas att infinna sig i hovrätten samt om tvångsmedel som betjänar huvudförhandlingen, dvs. om s.k. förhandshämtning enligt 8 kap. 5 § 2 mom. lagen om rättegång i brottmål.

Ovisshet har uppstått om tillämpningsområdet för de bestämmelser som ger en ledamot behörighet att förbjuda eller avbryta verkställighet. I ärenden som gäller skuldansesering för privatpersoner och företagssanesering meddelar hovrätten interimistiska förbud i vilka det inte är frågan om att verkställigheten av en tingsrättsdom förbjuds eller avbryts. I ärenden som gäller umgängesrätt till barn samt i ärenden som gäller besöksförbud eller näringsförbud meddelar hovrätten föreskrifter om verkställigheten av tingsrättsens beslut eller bestämmer om att tingsrättsens beslut skall iakttas. I de lagar som reglerar nämnda ärenden finns inga särskilda föreskrifter om i vilken sammansättning hovrätten är domför att fatta besluten. I samband med avgöranden som skall fattas med anledning av att besvär återtagits, har det förekommit ovisshet om huruvida en ledamot också har behörighet att avgöra de accessoriska frågorna, såsom rättegångsbitrådets arvode.

2.3. Huvudförhandlingen i hovrätten

Delgivning av kallelser

Delgivningen i rättegång reviderades i samband med reformen av rättegångsförfarandet i tvistemål. Då reviderades också bestämmelserna i 11 kap. rättegångsbalken. Reformen innebar att domstolarna fick ansvaret för delgivningen, vilket dittills varit parternas. Samtidigt infördes flera delgivningssätt. Förutom att delgivningen i tvistemål såsom dittills kunde ske med stämningsman, togs också delgivning mot delgivningskvitto och delgivning mot mottagningsbevis i bruk. De sistnämnda delgivningssätten blev primära i förhållande till den traditionella delgivningen med stämningsman. Dessutom bibehölls de redan tidigare införda delgivningssätten mellanhandsdelgivning och delgivning genom kungörelse, vilka används i specialfall. Innan

underrättsreformen trädde i kraft ändrades rättegångsbalken ytterligare genom en lag i samband med att övergångsbestämmelserna för underrättsreformen stiftades. Lagen förklarade delgivningsförfarandet så, att det blev möjligt att bl.a. delge en stämning genom att handlingen per post sändes till parten under den adress som han uppgivit för domstolen. Dessa reformer gällde endast tvistemål och trädde i kraft samtidigt som de nya lagarna om rättegångsförfarandet i tvistemål trädde i kraft den 1 december 1993.

Delgivningen i brottmål reformerades i samband med reformen av brottmålsprocessen. Stämning i brottmål hade dittills delgivits med stämningsman eller någon annan tjänsteman som hade rätt att delge stämning, såsom en polisman. I brottmål användes s.k. muntlig stämning. I den nya brottmålsprocessen blev delgivningen på samma sätt som i tvistemål domstolens uppgift. Samtidigt togs också den muntliga stämningen ur bruk. Bestämmelserna i 11 kap. rättegångsbalken ändrades så, att de delgivningssätt som tillämpades i tvistemål också kom att gälla delgivning i brottmål. Följaktligen kan även delgivning i brottmål verkställas både med stämningsman och per post mot delgivningskvitto eller mottagningsbevis och delgivning av en annan handling än stämning kan dessutom sändas per post till den adress som parten meddelat domstolen. Stämning i brottmål kan dock inte delges genom mellanhandsdelgivning eller kungörelse.

Enligt 26 kap. 17 § rättegångsbalken skall i allmänhet hovrätten se till att parterna och enligt 26 kap. 23 § vittnen, sakkunniga och andra personer som hörs i bevisyfte kallas till huvudförhandlingen. Om de delgivningssätt som står till hovrättens förfogande bestäms i 26 kap. 28 § rättegångsbalken. Enligt denna paragraf får hovrätten sända förelägganden och kallelser per post till parterna under de adresser som parterna senast har uppgivit. Kallelsen till huvudförhandling skall dock delges parter samt vittnen, sakkunniga och andra personer som hörs i bevisyfte antingen per post mot delgivningskvitto eller mottagningsbevis eller genom delgivning med stämningsman. Kallelsen kan inte delges en part med brev till den adress som parten har uppgivit. Enligt motiveringen till

bestämmelsen (RP 33/1997 rd) är det nödvändigt att använda ett bevisligt delgivnings-sätt därför att det i händelse av en parts frånvaro kan vara motiverat att t.ex. döma ut ett förelagt vite eller avvisa besvär. Detta har ansetts möjligt endast under förutsättning att hovrätten har försäkrat sig om att parten har fått del av kallelsen och vid vilket äventyr han skall infinna sig.

Lagen om elektronisk telekommunikation i rättegångsären (594/1993) gör det möjligt att delge handlingar också genom elektronisk telekommunikation. Enligt lagens 8 § kan andra handlingar än stämningar i form av elektroniska meddelanden delges den som saken gäller på det sätt som han har uppgett. Enligt motiveringen till bestämmelsen (RP 97/1997 rd) kan elektronisk datakommunikation användas som delgivningssätt såväl i tvistemål som i brottmål i samtliga allmänna domstolar. Enligt regeringens proposition är det t.ex. möjligt att elektroniskt begära utsa-gor och sända kallelser till sammanträden som hålls för förberedelse eller huvudförhandling.

I våra processlagar ingår inga bestämmelser om delgivning av meddelanden, handlingar och kallelser per telefon. I samband med reformen av rättegångsförfarandet i tvistemål (RP 16/1990 rd) övervägdes telefon-delgivning, men någon sådan infördes inte, eftersom telefondegivning inte ansågs tillgodose behovet att delgivningen var bevislig, vilket ansågs viktigt. Senare ansågs det i samband med beredningen av bestämmelsen i 11 kap. 3 a § rättegångsbalken om s.k. brevdelgivning (RP 79/1993 rd) att det måste betraktas som ett onödigt tungrott och dyrt förfarande att i ett senare skede av rättegången undantagslöst använda sig av bevislig delgivning. När 8 § lagen om om elektronisk datakommunikation i rättegångsären senast reviderades, betonades mera att delgivnings-systemet skulle vara enkelt, snabbt och effektivt än att det skulle vara säkert.

Den gällande bestämmelsen om delgivning av en kallelse till huvudförhandling förutsätter att också de parter som har utövat talan i hovrätten kallas bevisligen, dvs. per post mot delgivningskvitto eller mottagningsbevis eller med stämningssman. Att avfatta kallelser och se till att de bevisligen delges parterna

vållar hovrätterna extra arbete och innebär att skyldigheten att vara aktiv och ta ansvar för en lyckad process i alltför stor utsträckning överförs på domstolarna. Den som har sökt ändring och en part som har givit ett bemötande borde kunna kallas till huvudförhandlingen i hovrätten med ett brev eller elektroniskt meddelande som sänds till den process-adress som parten har uppgett i besvärsskriften eller bemötandet. Eftersom de flesta som söker ändring anlitar ombud i hovrätten, borde det också räcka att brevet sänds till ombudet, som huvudmannen skall hålla kontakt med. Brevdelgivning skall dock inte vara möjlig om parten kallas att infinna sig personligen.

Det centrala målet för de lagförslag som gäller utvecklande av rättegången i tvistemål (RP 32/2001 rd) är att öka samarbetet mellan parterna och domstolen vid förberedelsen av målet eller ärendet och att samtidigt göra det enklare för dessa att hålla kontakt med varandra. Enligt lagförslaget i propositionen skall också ett muntligt förberedelsesammanträde kunna hållas per telefon. I praktiken används telefonen som ett sedvanligt, men inofficiellt redskap vid förberedelsen, när domstolarna förhandlar med parterna t.ex. om sammanträdestidpunkter, val av sammanträdesplats, vem som skall kallas till sammanträdet, på vilket sätt kallelserna skall delges samt motsvarande omständigheter med anknytning till rättegångens yttre förlopp. Det är ändamålsenligt att telefonen under vissa förutsättningar tas i bruk också såsom delgivningsredskap.

Hörande i bevissyfte

Enligt 26 kap. 15 § 1 mom. rättegångsbalken skall hovrätten hålla huvudförhandling oberoende av ett yrkande på sådan, om avgörandet av saken beror på tilltron till muntlig bevisning som tagits emot i tingsrätten eller till iakttagelser som gjorts när tingsrätten förrättat syn eller på ny muntlig bevisning som tas emot i hovrätten. I tingsrätten mottagen bevisning skall därvid tas emot i behövliga delar och syn förrättas på nytt vid huvudförhandlingen, om inte något hinder föreligger.

I paragrafens 2 mom. finns bestämmelser om den s.k. tillitsprincipen; om bevisning

som avses i paragrafens 1 mom. inte kan tas emot på nytt vid huvudförhandlingen, får tingsrättens avgörande inte ändras till denna del, om inte bevisningen av något annat skäl bör bedömas på ett annat sätt. Ett avgörande med anledning av ett straffyrkande får dock ändras till förmån för svaranden i brottmålet.

Vittnen och parter som hörs i bevissyfte hörs personligen och muntligt vid huvudförhandlingen i hovrätten. Enligt 17 kap. 11 § rättegångsbalken får vid domstol, om inte annat föreskrivs i lag, såsom bevis vid domstol inte åberopas skriftlig berättelse av privat natur, som någon med anledning av redan inledd eller förestående rättegång har avgivit, om inte domstolen av särskilda skäl beslutar tillåta det (1 mom. 1 punkten), utsaga som antecknats i ett förundersökningsprotokoll eller annan handling eller som annars upptagits (2 punkten). Om ett vittne inte kan höras vid huvudförhandlingen eller utom den, kan domstolen tillåta att en handling eller utsaga som avses i 2 punkten får beaktas i rättegången.

Enligt 17 kap. 32 § rättegångsbalken skall ett vittne avge sin utsaga muntligen. Skriftlig vittnesberättelse får inte åberopas, dock kan vittnet tillåtas anlita skriftlig anteckning till stöd för minnet. En utsaga som vittnet tidigare avgivit inför rätta eller inför allmän åklagare eller polismyndighet får uppläsas vid vittnesförhör endast om vittnet i sin vittnesutsaga avviker från vad han tidigare berättat, eller då vittnet vid förhöret förklarar sig inte kunna eller vilja yttra sig i saken.

Enligt 17 kap. 55 § rättegångsbalken skall, om en part åberopar en sakkunnig som inte är utsedd av rätten, om denne gälla vad angående vittne är föreskrivet. På den sakkunnige kan dock tillämpas vad som bestäms i kapitlets 50 § och 51 § 2 mom. Enligt sistnämnda lagrum skall en sakkunnig som har förordnats av domstol i allmänhet ge sitt utlåtande skriftligen, dock så, att han förutom detta under vissa förutsättningar skall höras muntligen i domstolen. Också muntligt hörande av en sakkunnig i hovrätten sker så att den sakkunnige är personligen närvarande vid huvudförhandlingen.

Ibland måste hovrätten göra sig närmare förtrogen med en utsaga av en person som tingsrätten har hört i bevissyfte, utan att det

är frågan om tilltron till utsagan på det sätt som avses i 26 kap. 15 § 1 mom. rättegångsbalken. I dessa fall har bevisningens omedelbarhet inte en sådan betydelse att bevisningen skall tas emot på nytt, utan hovrätten skall ha möjlighet att till behövliga delar lyssna på tingsrättens ljudupptagning av den utsaga som personen givit i tingsrätten. I praktiken har det uppstått ovisshet om huruvida detta är möjligt redan enligt gällande bestämmelser. Bestämmelserna måste förtydligas på denna punkt.

Formerna för vittnesförhör härstammar från år 1948, då rättegångsbalkens 17 kap. reviderades. I formerna för ett vittnesförhör kan man särskilja förhörets personliga karaktär, vilket innebär att den som hörs är personligen närvarande i domstolen, och förhörets muntlighet, vilket innebär att utsagan ges muntligen. Gällande lag tillåter endast personligt och muntligt hörande. Lagen känner också till alternativet att vittnen hörs skriftligen, men detta är i allmänhet förbjudet såväl i det avseendet att vittnet inte alls skulle höras personligen (17 kap. 11 § rättegångsbalken) som i det avseendet att ett vittne som hörs personligen skulle få ge sin berättelse skriftligen (17 kap. 32 § rättegångsbalken). Domstolen skulle inte ha möjlighet att ställa frågor till den som givit en skriftlig utsaga och det skulle bli svårt att kontrollera och bedöma berättelsens tillförlitlighet.

Telekommunikationsteknikens utveckling ger numera möjlighet att höra vittnen och sakkunniga muntligen utan att de är personligen närvarande i domstolen. Gällande bestämmelser känner inte till möjligheten att ett vittne hörs t.ex. per telefon, vilket vore ett enkelt sätt att genomföra förhöret. Om domstolarna också skulle ha tillgång till bildförbindelse, t.ex. ha möjlighet att hålla en s.k. videokonferens, kunde berättelsens trovärdighet bedömas såväl på basis av personens röst som hans miner och gester. Man kunde då undvika den tidsförlust och de kostnader som resan till domstolen annars medför för den som skall höras. Å andra sidan skall denna form av hörande tillgripas endast när dess tillförlighet kan anses tillräcklig med hänsyn till bevisvärderingen.

Ett problem i nuvarande hovrättspraxis har varit att huvudförhandlingen i hovrätten ofta

är en upprepning av huvudförhandlingen i tingsrätten. Man har inte alltid i tillräcklig utsträckning försökt begränsa den bevisning, särskilt den muntliga bevisning, som tas emot i hovrätten. Mångsidigare förhörsmetoder är ägnade att styra praxis mot en bättre kartläggning och analys av bevisningssituationen i förberedelseskedet och en så enkel bevisupptagning som möjligt vid huvudförhandlingen i hovrätten.

Dömande av en frånvarande svarande till fängelsestraff

Enligt 26 kap. 19 § 1 mom. rättegångsbalken kan en part åläggas att vid vite infinna sig personligen till huvudförhandlingen, om det för utredningen av saken anses nödvändigt att han hörs. Enligt 2 mom. skall i fråga om att ålägga en svarande i brottmål att personligen infinna sig till huvudförhandlingen dessutom gälla vad som bestäms i lagen om rättegång i brottmål.

Enligt 8 kap. 13 § lagen om rättegång i brottmål kan en svarande, med de undantag som följer av samma kapitel 11 och 12 §, vilka sällan blir aktuella när hovrätten som andra instans behandlar ett brottmål, inte dömas till fängelsestraff om han inte har hörts personligen vid huvudförhandlingen. Bestämmelsen gäller rättegångsförfarandet i brottmål både i tingsrätten och i hovrätten. Om en svarande genom att hålla sig undan undgår att bli hörd personligen i hovrätten, kan hovrätten inte döma svaranden till fängelsestraff för ett brott för vilket åtalet förkastats i tingsrätten eller ändra tingsrättens bötesstraff till fängelsestraff, även om det inte längre i hovrättskedet vore nödvändigt att höra svaranden personligen. Ett sådant beteende hos svaranden kan fördröja avgörandet eller rentav hindra hovrätten att avgöra målet för svarandens vidkommande. Att svaranden håller sig undan kan också hindra inledandet av huvudförhandlingen, t.ex. när detta är motiverat med hänsyn till att antalet svarande är stort.

2.4. Hovrättens sammansättning

I 9 § hovrättslagen, som har ändrats den 1 maj 1998, bestäms när hovrätten är domför

i s.k. förenklad sammansättning. Enligt bestämmelsen är hovrätten i de situationer som nämns i paragrafen domför också i en sammansättning med tre ledamöter, till vilken hör två ledamöter och föredraganden, som skall ha den behörighet som föreskrivs i 2 mom. Föredraganden skall vara hovrättsassessor eller hovrättsfiskal eller under minst tre års tid ha skött en tjänst som fiskal, assessor eller tingsdomare.

I regeringens proposition 33/1997 rd, som gällde det nuvarande hovrättsförfarandet, föreslogs att ett prövningstillståndsförfarande till en viss del skulle tas i bruk i hovrätten. Lagutskottet föreslog dock i sitt betänkande (LaUB 19/1997) att hovrätten skulle få en lättare sammansättning i mindre mål. Med mindre mål avsågs huvudsakligen de mål som enligt förslaget skulle omfattas av prövningstillståndsförfarandet. Godkännandet av bestämmelsen innebar också att den alternativa hovrättsammansättning, som fick tillämpas enligt en temporär lag som stiftades för att man skulle få bukt med anhopningen av mål i hovrätterna, och som man hade fått positiva erfarenheter av blev permanent.

Hovrätterna har upplevt tolkningen av 9 § hovrättslagen vara problematisk. Förlustvärdet kan i vissa fall vara svårbestämt. Lagens ordalydelse verkar förutsätta att frågan huruvida förenklad hovrättsammansättning får användas avgörs enligt det förlustvärde, det straff eller den straffskala som anges i tingsrättens dom, även om besväret skulle gälla omständigheter utan anknytning till dessa. Hovrätterna har omfattat den tolkningen att möjligheterna att tillämpa förenklad sammansättning skall bestämmas utgående från vad frågan gäller i hovrätten.

En av ledamöterna i den förenklade sammansättningen kan vara en domare som utnämns för två månader eller kortare tid. Behörighetskraven för denna domare är desamma som för en ordinarie domare. En för viss tid utnämnd domare behöver formellt inte ha motsvarande domstolserfarenhet som föredraganden i sammansättningen. Därför uppstår det missförhållandet, att en person som är ledamot av hovrätten i denna förenklade sammansättning kan vara en jurist som har mindre erfarenhet av domstolsarbete än föredraganden i samma sammansättning.

Möjligheten att använda förenklad sammansättning har ansetts ha en avsevärd inverkan på hovrätternas kapacitet att avgöra ärenden. År 1999 använde hovrätterna den förenklade sammansättningen i ca sex procent av samtliga mål och ärenden som de avgjorde. Under år 2000 avgjordes ca 10 procent av hovrättsärendena i förenklad sammansättning. Hovrätterna utnyttjar dock sammansättningen i mycket olika grad. År 2000 var procentalen följande: Åbo hovrätt 3 %, Vasa hovrätt 24 %, Östra Finlands hovrätt 15 %, Helsingfors hovrätt 10 %, Kouvola hovrätt 5 % och Rovaniemi hovrätt 10 %. Erfarenheterna har varit positiva och användningen av detta alternativ har förutspåtts öka.

2.5. Lagstiftningen i utlandet

Sverige

Det svenska systemet för sökande av ändring liknar vårt system. Ändring i hovrätts dom söks genom besvär till hovrätten. En avsevärd skillnad är dock att små tviste- och brottmål redan i hovrätten omfattas av ett system med prövningstillstånd. Hovrätterna behandlar tvistemålen i en sammansättning med lagfarna domare och brottmålen vid huvudförhandling i allmänhet i en nämndemansammansättning.

I hovrätten ansvarar referenten för förberedelsen. Om överklagandet inte efter eventuell komplettering avvisas eller förkastas såsom uppenbart ogrundat, skall besvärsskriften delges motparten, som skall föreläggas att svara inom en viss tid (50 kap. 8 § och 51 kap. 8 § rättegångsbalken). En ansökan som gäller prövningstillstånd kan hovrätten avgöra utan att begära svar, om det finns orsak därtill (50 kap. 11 § och 51 kap. 11 § rättegångsbalken).

Om det behövs, kan hovrätten besluta om ytterligare skriftväxling eller hålla ett förberedelsesammanträde (50 kap. 10 § och 51 kap. 10 § rättegångsbalken). Under vissa förutsättningar kan hovrätten hålla sitt förberedelsesammanträde per telefon. Hovrätten skall, allt efter målets beskaffenhet, vid förberedelsen verka för att tvistefrågorna blir klarlagda och att parterna anger allt som de vill åberopa i målet. Rätten skall genom frå-

gor och påpekanden försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i parternas framställningar (42 kap. 8 § 2 mom. och 50 kap. 12 § 3 mom. rättegångsbalken). Är det till fördel för handläggningen av målet, bör hovrätten innan förberedelsen avslutas göra en skriftlig sammanfattning av parternas ståndpunkter, så som de uppfattas av hovrätten. Parterna skall beredas tillfälle att yttra sig över sammanfattningen (50 kap. 12 a § rättegångsbalken).

Sverige har en särskild delgivningslag, som gäller både delgivning hos domstol och annan myndighet. Enligt lagen sköts delgivningen i allmänhet av myndigheten, men uppgiften kan också anförtros en part. Myndigheten sköter i första hand delgivningen per post mot delgivningskvitto eller mottagningsbevis (3 §). Kallelser, meddelanden och andra handlingar som inte är omfattande eller annars av svårtillgängligt innehåll, kan myndigheten också delge så, att innehållet läses upp i telefon (telefondegivning). Efter telefonsamtalet sänds den handling som delgivits med post till parten. Telefondegivning får inte användas för delgivning av stämningansökan eller andra handlingar genom vilka mål eller ärenden anhängiggörs (3 § 3 mom.). Om delgivningen inte kan verkställas på ovan nämnt sätt, kan den ske med stämningsman (3 § 4 mom.).

Den förenklade delgivningen motsvaras i Finland av delgivning per brev. Om delgivningen riktar sig till den som är part i ett anhängigt mål eller ärende eller en person i motsvarande ställning, kan delgivningen ske genom att myndigheten sänder handlingen med posten till den som söks under hans senast kända adress. Dessutom skall myndigheten senast en dag senare sända honom ett meddelande om att handlingen har sänts med posten (3 a § 1 mom.). Förenklad delgivning får användas endast om den som söks har delgivits upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas. En sådan upplysning behöver dock inte delges den som inlett målet eller deltagit i behandlingen av målet.

I Sverige kan hovrätten med parternas samtycke vid huvudförhandlingen höra tingsrättens bandinspelningar av vittnesutsagor som givits av vittnen som inte är s.k. tilltrosvitt-

nen (35 kap. 13 § 2 och 3 mom. rättegångsbalken). Hovrätten kan t.ex. avlyssna en bandupptagning av en polismans utsaga, om trovärdigheten inte är stridig.

Telefonsamtal med vittnen och andra som hör i bevis syfte är i Sverige möjliga såväl i tingsrätten som i hovrätten. För det första är det under vissa förutsättningar möjligt att förberedelsen och en huvudförhandling som hålls i anslutning till förberedelsen genomförs per telefon, varvid också vittnena hörs per telefon. Även vid den egentliga huvudförhandlingen kan ett vittne under vissa förutsättningar höras per telefon (43 kap. 8 § 4 mom. och 46 kap. 7 § 2 mom. rättegångsbalken). Dessutom pågår ett försök där man under motsvarande förutsättningar hör vittnen och parter vid videokonferens (5 § lagen 1999:613 om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång). Vid telefon- eller videoförhör tillämpas inte bestämmelserna om kallelse, förelägganden eller påföljder vid utevaro. I Sverige har man haft goda erfarenheter såväl av bandavlyssning som telefon- och videoförhör vid huvudförhandling i hovrätten.

Norge

I Norge kan ändring (anke) i en underrätts, dvs. en herreds- eller byretts tvistemålsdom och efter reformen år 1995 också i en underrätts brottmålsdom sökas hos en högre rätt som kallas lagmansretten. Till lagmansretten hör tre lagfarna domare och under vissa förutsättningar såväl i tviste- som brottmål nämndemän samt i mål som gäller allvarliga brott en jury.

I små tvistemål tillämpas ett prövningstillståndssystem redan i andra rättsinstans. I tvistemål förbereds besvär ärendet av underrätten. Underrätten skall utan dröjsmål delge motparten besvärsskriften och för motparten utsätta en bestämd tid, högst tre veckor, under vilken motparten får lämna in sitt skriftliga bemötande till underrätten. När tiden för bemötande har gått ut, sänds handlingarna till besvärdomstolen (369-372 § tvistemålsloven). I ärenden som kräver prövningstillstånd, tar besvärdomstolen efter att motparten har givits möjlighet att bli hörd med anledning av ansökan först ställning till ansö-

kan om prövningstillstånd. En ledamot av besvärdomstolen svarar för den fortsatta förberedelsen. Förberedelsen kan vara skriftlig eller muntlig (374 § tvistemålsloven).

I brottmål lämnas besvärsskriften till åklagarmyndigheten, direkt eller genom underrättens förmedling. Om åklagaren överklagar, sköter han själv delgivningen av besvärsskriften åt den åtalade. Åklagaren skall utan dröjsmål sända besvärsskriften och handlingarna i målet till besvärdomstolen (312 och 316 § straffprocessloven). I besvärdomstolen förbereds brottmålet av tre lagfarna domare. Ett mål som gäller böter prövas endast om det finns särskilda skäl. De domare som sköter beredningen kan besluta att ett besvär i ett mål som inte gäller ett allvarligt brott skall lämnas utan prövning, dvs. avvisas, om domarna enhälligt anser att besväret inte kommer att ha framgång (321 § straffprocessloven). Vid förberedelsen av ett ärende som avgörs vid muntlig behandling iaktas tillämpliga delar reglerna för behandlingen av mål och ärenden i första instans (327 § straffprocessloven).

Om delgivning i rättegång bestäms i samma lag som reglerar processen. Förutom delgivning med stämningsman används också delgivning med post mot mottagningsbevis och delgivningskvitto. Delgivningen sköts i allmänhet av domstolen och i praktiken används ofta delgivning med stämningsman.

Danmark

I Danmark behandlas största delen av tviste- och brottmålen i första instans i en underrätt som kallas byret. Byretens avgöranden kan överklagas (anke) till landsret. I små tviste- och brottmål kan ändring inte sökas om inte landsreten ger prövningstillstånd. Tvistemålen behandlar landsreten i en sammansättning med lagfarna domare. Brottmålen behandlas i allmänhet i en sammansättning med nämndemän.

Besvärsskriften lämnas till landsreten, som delger motparten skriften och uppmanar honom att inom två veckor bemöta den (375 § retsplejeloven). Förberedelsen kan fortsättas genom utväxling av tilläggsskrivelser eller genom att landsreten håller ett förberedelse-sammanträde (378 § retsplejeloven). När för-

beredelsen har avslutats behandlas målet antingen i ett muntligt eller under vissa förutsättningar i ett skriftligt förfarande.

I brottmål svarar åklagaren för att hans besvärsskrift delges svaranden. Om svaranden överklagar, lämnar han sin besvärsskrift till åklagaren, antingen direkt eller genom underrettens förmedling (947, 948 och 963 retsplejeloven). Åklagaren sänder besvärsskriften och de övriga handlingarna i målet till landsreten. Förfarandet i landsreten är beroende av den grund på vilken domen har överklagats. Om överklagandet gäller värdering av bevis på den åtalades skuld, håller landsreten en helt ny rättegång med förberedelse och huvudförhandling, vid vilken bevisen tas emot på nytt (965 a § retsplejeloven). I övriga fall är handläggningen i allmänhet skriftlig.

Om delgivning i rättegång bestäms i samma lag som reglerar processen. Delgivningen kan ske med brev, med posten mot mottagningsbevis eller med stämningsman. Att delge kallelserna är i första hand domstolens uppgift, men den kan också anförtros parterna.

Tyskland

I Tyskland inleds handläggningen av besvär genom förberedelse. När besvärsskriften har anlänt till besvärdomstolen, tar en av kollegiets ledamöter ställning till om ett förberedelsesammanträde skall hållas eller om huvudförhandlingen kan hållas efter enbart skriftlig förberedelse. Vilken procedur som väljs avgörs av den domare som ansvarar för förberedelsen. Förberedelsesammanträden används dock framför allt när ett omfattande rättegångsmaterial förutsätter en noggrann avgränsning av huvudförhandlingen eller när det är möjligt att besväret helt eller delvis återkallas eller när förlikning är möjlig. Domstolen sammankallar parterna till förberedelsesammanträdet och motparten kan redan före sammanträdet uppmanas att skriftligen bemöta besväret.

Enbart skriftlig förberedelse används i enkla och klara mål i vilka ärendet också skriftligen kan behandlas med precision. När det gäller förfaringsättet är det avgörande förberedelsen syfte; det gäller att i enskilda fall snabbt samla ett täckande rättegångsmaterial

i bevis- och rättsfrågorna, så att målet kan avgöras vid huvudförhandlingen.

Domstolen kallar parterna till förberedelsesammanträdet och begär svar av motparten. Domstolen kallar också parterna till huvudförhandlingen och svarar för att kallelser, handlingar, domar och beslut delges. Delgivningen kan verkställas av notarius publicus, en tjänsteman vid domstolen eller en utmättningsman. Sedan rättegången har inletts kan meddelanden till parterna sändas med post till den adress som parten uppgivit.

3. Propositionens mål och de viktiga förslagen

3.1. Mål

Propositionens syfte är att göra hovrättsförfarandet enklare och snabbare. Avsikten är såväl att minska de kostnader som parterna vållas genom rättegången i hovrätten som förenkla förfarandet med tanke på de resurser som detta förutsätter av hovrätterna och åklagarna. Detta innebär dock inte att ändringar skulle föreslås i de centrala principerna för det nuvarande hovrättsförfarandet, utan målet är snarare att genom små justeringar göra förfarandet effektivare utan att man gör avkall på parternas rättsskydd eller hovrättsprocessens säkerhet.

Avsikten är att göra förberedelseskedet i hovrätten effektivare och samtidigt styra praxis i en mera välfungerande riktning. Därför föreslås en precisering av bestämmelserna om besvärsskriftens innehåll. Preciseringen gäller begäran om huvudförhandling och motiveringen av en sådan begäran. Dessutom föreslås skarpare bestämmelser om förberedelsen i hovrätten och en något större behörighet för den ledamot som ansvarar för förberedelsen.

För att det skall bli lättare att ordna huvudförhandling i hovrätten, föreslås i propositionen att sätten att delge kallelser skall utökas, bl.a. skall telefondelgivning tas i bruk. Huvudförhandlingarna underlättas också genom att det föreslås att hovrätten under vissa förutsättningar skall kunna döma en frånvarande svarande i brottmål till fängelsestraff om svaranden håller sig undan huvudförhandlingen i hovrätten.

När det gäller den muntliga bevisningen, föreslås i propositionen att huvudförhandlingen skall förenklas så, att personer som hörs i bevissyfte och vilkas utsagor är sådana att tilltron till dem på ett tillförlitligt sätt kan bedömas utan att de är personligen närvarande, under vissa förutsättningar vid huvudförhandlingen i hovrätten skall få höras per telefon eller med hjälp av annan telekommunikationsteknik. Dessutom föreslås att i lagen uttryckligen skall konstateras att hovrätten vid behov vid sin huvudförhandling skall kunna lyssna till en ljudupptagning av en utsaga som givits i tingsrätten, förutsatt att det inte i hovrätten är fråga om tilltron till utsagan.

Syftet med dessa förslag är att förenkla huvudförhandlingen i hovrätten, särskilt med tanke på de personer som skall höras vid huvudförhandlingen. Detsamma är syftet med en uttrycklig bestämmelse om s.k. hovrättsting, vilket innebär att hovrätten skall få hålla huvudförhandling också på en annan ort än den där hovrätten har sitt säte.

Resurssituationen i hovrätterna förbättras genom ett förslag som ger större möjligheter att använda s.k. förenklad sammansättning, dvs. en sammansättning som består av två ledamöter av hovrätten och föredraganden. Förslaget påverkar också hovrättsföredragandenas ställning och uppgifter på ett positivt sätt.

Propositionens mål harmonierar också med bestämmelserna i Europeiska rådets rekommendation R (95) 5. Rekommendationen gäller systemet och förfarandet för sökande av ändring i tvistemål samt hur systemet och förfarandet kan fås att fungera bättre. I rekommendationen betonas bl.a. betydelsen av effektiv förberedelse i besvärstolen (artikel 6).

3.2. De viktigaste förslagen

Effektivare förberedelse

Propositionen syftar till att göra förberedelsen i hovrätten effektivare genom förslag som främst har den effekten att de styr praxis i en bättre fungerande riktning. För det första föreslås preciseringar i 25 kap. 15 § rättegångsbalken, som gäller besvärsskriftens innehåll. Avsikten är att förbättra besvärsskrif-

ternas kvalitet när det gäller begäran om huvudförhandling och motiveringen av en sådan begäran.

Bestämmelsen i 26 kap. 7 § rättegångsbalken skall enligt förslaget ändras så, att lagen exaktare än hittills anger vilka omständigheter som skall klarläggas vid förberedelsen i hovrätten. Bestämmelsen motsvarar 5 kap. 19 § rättegångsbalken, men är skriven med tanke på förberedelsen i hovrätten. Genom bestämmelsen betonas betydelsen av effektiv förberedelse av mål och ärenden i hovrätten. I samma riktning verkar den uttryckliga bestämmelse om när förberedelsen i hovrätten inleds som också föreslås i propositionen.

Ökad behörighet för den ledamot som ansvarar för förberedelsen

När ett mål eller ärende har anlänt till hovrätten, förordnas en ledamot av hovrätten att ansvara för förberedelsen av det. Ledamoten skall förbereda målet eller ärendet så, att det kan avgöras i ett oavbrutet förfarande, antingen på föredragning eller vid huvudförhandling. Förutom de åtgärder som måste vidtas för behandlingen av målet eller ärendet, blir det före avgörandet i huvudsaken aktuellt med avgöranden som berör verkställighet eller iakttagande av tingsrättens avgörande. Det händer också att parterna först i hovrätten begär fri rättegång eller förordnande av rättegångsbiträde.

I varje enskilt ärende måste det vara tillåtet att använda de mest ändamålsenliga tillvägagångssätten, så att en smidig och snabb behandling av saken kan garanteras. Även bestämmelserna om domförhet måste vara sådana att den sammansättning i vilken domstolen avgör ärendet kan påverkas av målets art. Om behörigheten för en ledamot av hovrätten ökas, frigör detta i viss mån de andra ledamöterna till att sköta andra uppgifter. I de mål och ärenden i vilka hovrätten hittills varit domför med en enda ledamot har systemet fungerat väl och erfarenheterna varit positiva.

För att göra hovrättens arbete överskådligare och snabbare kunde man tänka sig att utvidga behörigheten för en ledamot av hovrätten till att omfatta alla åtgärder som vidtas under förberedelsen. En sådan reform kunde

också motiveras med att det i tingsrätten är möjligt för en enda ledamot att fatta avgöranden som gäller förberedelsen, även om målet eller ärendet går vidare till huvudförhandling och då behandlas av en sammansättning bestående av flera lagfarna ledamöter.

Hovrätterna fattar sina avgöranden i en sammansättning med tre ledamöter, utom när saken gäller återkallande av besvär, bestämmande av förvandlingsstraff eller fastställande av förlikning.

De beslut som i samband med förberedelsen fattas om preklusion av omständigheter eller bevis, begränsning av huvudförhandlingen eller framläggande av handlingar är inte nödvändigtvis entydiga och enighet råder inte alltid om deras innehåll. Dessa avgöranden kan också vara av väsentlig betydelse för utgången i målet eller ärendet. I propositionen föreslås inte att behörigheten för den ledamot som ansvarar för förberedelsen skall utvidgas till att omfatta sådana avgöranden. Däremot gäller det att utveckla hovrättens arbetsmetoder så, att det kan garanteras att den fulltaliga sammansättningen i ett mål eller ärende bestäms på ett smidigt sätt och för undvikande av tidsförlust sammankommer så snabbt som möjligt för att avgöra frågor som en enda ledamot inte är behörig att avgöra.

I ett avgörande som fattas med anledning av att besvär återkallats måste domstolen också uttala sig om motpartens yrkanden på rättegångskostnader samt arvoden till rättegångsbiträden som har förordnats med stöd av lagen om fri rättegång eller försvarare eller målsägandebitråde som har förordnats med stöd av lagen om rättegång i brottmål. I propositionen föreslås att bestämmelsen om behörighet skall kompletteras så, att om en enda ledamot är behörig att avgöra huvudsaken, skall han också vara behörig att såsom accessoriska frågor avgöra frågor som gäller arvoden och kostnadsersättningar till biträden samt yrkanden på ersättning av rättegångskostnader.

Det finns ett särskilt behov att ändra bestämmelserna om hovrättens domförhet vid beviljande av fri rättegång och förordnande av rättegångsbiträde, eftersom det i synnerhet i ärenden som går till huvudförhandling kan vara viktigt för en part att i tid få veta om han

beviljas fri rättegång eller om ett biträde förordnas för honom. Också en begäran eller en utredning om att förutsättningarna för fri rättegång inte längre är uppfyllda kan komma upp vid ett förberedelsesammanträde som hålls av en enda ledamot. Avgörandena i dessa frågor påverkar inte avgörandet i huvudsaken. Det finns inga grunder för att en ledamot av hovrätten inte skall ha samma behörighet när det gäller att bevilja fri rättegång och förordna rättegångsbiträde som när det gäller att förordna försvarare, målsägandebitråde eller stödperson enligt 2 kap. 4 § 2 mom. lagen om rättegång i brottmål.

Förutom att det i propositionen föreslås att en ledamot skall vara behörig att avgöra ärenden som gäller säkringsåtgärder eller förbud mot eller avbrytande av verkställighet, föreslås också uttryckliga bestämmelser om en ledamots behörighet att besluta om interimistiska förbud som avses i lagen om skuldsanering för privatpersoner och lagen om företagssanering, avgöra ärenden som gäller näringsförbud eller besöksförbud, för den tid som behandlingen i hovrätten pågår ändra eller precisera villkoren för umgängesrätt till barn i ett verkställighetsärende samt i ett ärende som förelagts hovrätten för prövning ta ställning till ett yrkande om häktning eller reseförbud som framställs först i hovrätten. Dessa ärenden är av så brådskande karaktär att det är viktigt att de kan avgöras genom ett beslut som får fattas av en enda ledamot och att behandlingen av saken inte fördröjs av att den måste överföras till att behandlas av hovrätten i fulltalig sammansättning.

Tilläggen i förslaget har ansetts behövliga därför att bestämmelserna om domstolarnas behörighet skall vara så entydiga att domförhetsfrågor inte kommer till behandling i besvärdomstolarna. Dessutom är det motiverat att domförhetsbestämmelserna samlas i en enda paragraf.

Förenkling av delgivningssystemet

Behandlingen av ett besvärärende i hovrätten inleds på initiativ av den som söker ändring. Enligt 25 kap. 16 § 1 mom. rättegångsbalken skall ändringssökanden i besvärsskriften uppge den postadress under vil-

ken meddelanden kan sändas till honom. Man kan på goda grunder utgå från att den som söker ändring i ett avgörande är skyldig att medverka till en framgångsrik process i hovrätten genom att granska sin post och informera hovrätten om eventuella adressförändringar. Det borde vara nog att ändringsökanden kallas till huvudförhandlingen med ett vanligt brev som postas till den adress som han uppgivit för hovrätten eller med ett elektroniskt meddelande, enligt vad han själv uppgivit. Processadressen kan också vara ombudets adress. För att systemet för sökande av ändring skall förenklas, måste det vara möjligt att till en sådan kallelse koppla behövliga äventyr om vad som händer om den kallade uteblir. Enligt 26 kap. 20 § rättegångsbalken skall besvaren avskrivas om ändringssökanden uteblir från huvudförhandlingen. Om ändringssökanden kallas att inställa sig personligen, skall detta delgivningssätt dock inte få anlitas.

Vad som ovan har sagts om ändringssökanden, gäller också en motpart som har bemött besvärsskriften. Även en part som på detta sätt har deltagit i rättegången i hovrätten är skyldig att granska sin post och behandlingen av sin sak. Han är redan enligt gällande bestämmelser i 26 kap. 4 § 2 mom. rättegångsbalken skyldig att upplysa hovrätten om den postadress till vilken meddelanden om saken kan sändas. Det kan anses tillräckligt att en part som har givit hovrätten ett bemötande kan kallas till huvudförhandlingen genom en kallelse som sänts till hans processadress, om han inte kallas att inställa sig personligen. Behövliga äventyr om vad som följer om den kallade uteblir måste kunna kopplas också till en sådan partskallelse. Saken skall därför få avgöras i motpartens frånvaro.

Enligt gällande 11 kap. 6 § rättegångsbalken kan delgivning verkställas genom att en bestämmelse eller ett beslut delges parten i domstolens kansli eller vid domstolens sammanträde. Parten skall då till behövliga delar anteckna innehållet i bestämmelsen eller beslutet och vid behov får han också bestämmelsen eller beslutet i skriftlig form. Det pågår en utveckling som syftar till att skapa friare former för en rättegång. Ett lagförslag finns om att förberedelsen av tvistemål skall

utvecklas så, att förberedelsesammanträdet skall få hållas också per telefon. Hänvisningsbestämmelsen i 26 kap. 7 § rättegångsbalken medför att möjligheten också skulle gälla förberedelse i hovrätten. Det är väl förenligt med en sådan lagändring att ge hovrätten möjlighet att per telefon delge parterna kallelse till huvudförhandling och till kallelsen koppla äventyr om vad som följer om parten uteblir. På samma sätt skall kallelsen få delges partens ombud, om parten inte kallas att inställa sig personligen.

När det gäller delgivningens bevislighet och säkerhet skiljer sig ett telefonsamtal inte väsentligen från delgivning med stämningssman. När en tjänsteman sköter delgivningen per telefon, skall han förvissa sig om att han talar med rätt person. Detta kan han i allmänhet lätt göra genom att anknyta till den sak som det är frågan om. Tjänstemannen kan också ställa den som han talar med frågor som underlättar identifieringen. Om tjänstemannen är osäker på samtalspartnerns identitet, skall han inte få verkställa delgivningen. Delgivningen skall ske så, att samtalspartnern i telefon informeras om innehållet i kallelsen. Telefondelgivning kan t.o.m. anses säkrare än delgivning enbart per brev, och den står mycket nära den form av delgivning som sker genom att en part vid domstolens sammanträde eller i kansliet informeras om den sak som delgivningen gäller. Det torde inte heller finnas hinder för att en part per telefon kan åläggas att personligen vid vite infinna sig till domstolens sammanträde, bara man ser till att parten faktiskt förstår den kallelse som delgivits honom per telefon och att han får en tillräckligt lång förberedelsetid. En telefondelgivning skall enligt lagförslaget i propositionen bekräftas så, att handlingen i ett brev eller såsom ett elektroniskt meddelande sänds till den som mottagit delgivningen. Såsom bevis på att delgivningen har skett skall den tjänsteman som verkställt delgivningen notera detta i handlingarna.

Särskilt med tanke på vittnen och andra utomstående är det viktigt att man försöker göra tillvägagångssätten så enkla och lättgenomförbara som möjligt. Dessa personer uppträder inte i sitt eget intresse i rättegången, utan inställer sig på kallelse för att lämna domstolen uppgifter som denna behöver för

att avgöra målet eller ärendet. De har i allmänhet en positiv inställning till denna skyldighet. Den bevisliga delgivning som nu tillämpas för deras vidkommande är i många fall ett onödigt betungande delgivningssätt. Ofta vore det tillräckligt med ett telefonsamtal och en skriftlig bekräftelse. Därför är det ändamålsenligt att också vittnen, sakkunniga och andra som kallas att höras skall få delges kallelsen per telefon, om de inte själva har något emot att kallelsen delges på detta sätt. Även andra än parter som redan utövat talan i hovrätten skall få kallas per telefon till huvudförhandlingen i hovrätten.

I detta skede föreslås att telefondegivning skall tas i bruk bara i hovrätten. De personer som kallas har redan hörts i tingsrätten och kallelsen till hovrätten kommer därför inte som en överraskning. På basis av de erfarenheter som telefondegivningen ger kan man sedan överväga att ta denna delgivningsmetod i bruk också i övriga domstolar.

Förenkling av den muntliga bevisningen

Det tyngsta skedet i det nuvarande hovrättsförfarandet är huvudförhandlingen, som ordnas klart oftare än vad hovrätterna tidigare ordnade muntliga förhandlingar. Huvudförhandlingen indelas i ett s.k. inledande samtal, mottagning av bevisning och ett avslutande samtal. Det mest tidskrävande och dyraste skedet är mottagningen av bevisning, särskilt muntlig bevisning, dvs. muntligt hörande i bevissyfte av parter, vittnen och eventuella sakkunniga. Genom att underlätta den muntliga bevisningen kan man förenkla huvudförhandlingen i hovrätten och därigenom hela det nuvarande hovrättsförfarandet.

En förenklad muntlig bevisning skulle spara tid, besvär och kostnader framför allt för de personer som skall höras. Var och en är vid behov skyldig att vittna i en rättegång. Denna skyldighet är för närvarande ganska betungande, eftersom en person först kan bli tvungen att inställa sig att höras såsom vittne vid förundersökningen, därefter i tingsrätten och, om någon söker ändring, eventuellt ännu i en hovrätt på en annan ort. Om huvudförhandlingen i tingsrätten eller hovrätten inställs, kan vittnet bli tvunget att t.o.m. flera

gånger inställa sig hos samma domstol.

De gällande bestämmelserna om bevisning känner inte till andra sätt att höra vittnen än ett muntligt och personligt vittnesförhör, vid vilket vittnet personligen ger sin utsaga inför domstolen. Skriftliga vittnesutsagor får vanligtvis inte användas. De moderna telekommunikationsmedlen har dock utvecklats så, att denna traditionella indelning i muntligt eller skriftligt delvis har överlevt sin tid. Tekniska hjälpmedel gör det möjligt att höra en person muntligen utan att han är personligen närvarande i domstolen. Genom att höra vittnet på detta sätt undgår man den tidsförlost samt det besvär och de kostnader som vittnet annars vållas genom att han blir tvungen att inställas sig hos domstolen.

Å andra sidan gäller det att också i framtiden se till att bevisen kan värderas med lika stor säkerhet som hittills. Att omedelbart och personligt höra en person är fortfarande det mest pålitliga sättet att höra honom i bevissyfte, redan av den anledningen att domstolen som miljö är ägnad att befrämja en seriös inställning till saken hos den som skall höras. Om telefon eller någon annan ljudöverföringsmetod används, är det möjligt att observera personens röst och ställa frågor till honom. Om dessutom bildförbindelse i realtid, såsom s.k. videokonferens, står till förfogande, kan domstolen också iaktta personens yttre samt hans miner och gester. En tekniskt välordnad ljud- och bildförbindelse påminner i hög grad om personligt hörande.

En av de viktigaste principerna i det nuvarande hovrättsförfarandet är, att om avgörandet av målet eller ärendet beror på tilltron till muntlig bevisning som tagits emot i tingsrätten eller på ny muntlig bevisning som tas emot i hovrätten, skall hovrätten verkställa huvudförhandling oberoende av om någon yrkar det eller inte och bevisning som har tagits emot i tingsrätten skall till behövliga delar tas emot på nytt vid huvudförhandlingen i hovrätten (26 kap. 15 § 1 mom. rättegångsbalken). En pålitlig värdering av bevisvärdet av en utsaga som givits av en person som hörts i bevissyfte anses förutsätta att domaren står i omedelbar kontakt med personen i fråga. Hovrätten kan i sin tur inte värdera den muntliga bevisningen under sämre förutsättningar än tingsrätten, varför kravet på ome-

delbarhet måste upprätthållas också i besvärsskedet. All muntlig bevisning är dock inte sådan att det är frågan om tilltron. När det är frågan om annan slags bevisning, har omedelbarheten inte samma betydelse.

Av ovan nämnda skäl föreslås i propositionen för det första uttryckliga bestämmelser om att en utsaga som har givits av en person som i bevissyfte har hörts i tingsrätten, om det inte i hovrätten är fråga om tilltron till utsagan, vid behov och till behövliga delar vid huvudförhandlingen i hovrätten skall få avlyssnas från en bandupptagning eller annan upptagning som gjorts i tingsrätten. Tydligare bestämmelser om saken behövs, eftersom det i rättspraxis har rått ovisshet om huruvida ett sådant tillvägagångssätt är tillåtet enligt gällande bestämmelser. Det är alltså inte frågan om att avlyssnandet av bandupptagningarna skulle ersätta huvudförhandlingen, utan banden skall avlyssnas vid huvudförhandlingen så, att även parterna hör utsagan och kan bedöma vilken betydelse den har. När en persons utsaga kan avlyssnas från ett ljudband behöver han inte alls höras på nytt i hovrätten.

För det andra föreslås att personer som hörts i tingsrätten skall få höras också per telefon vid huvudförhandlingen i hovrätten, förutsatt att tilltron till utsagan på ett pålitligt sätt kan bedömas utan deras personliga närvaro, att parterna samtycker till ett sådant tillvägagångssätt och tillvägagångssättet också annars kan anses lämpligt. Hovrätten skall i dessa fall också få använda någon annan lämplig ljud- eller bildöverföringsmetod, om hovrätterna i framtiden har teknisk beredskap därtill. Möjligheten att använda ett sådant tillvägagångssätt skall begränsas till att endast gälla situationer i vilka tilltrofrågan i praktiken kan klarläggas lika tillförlitligt t.ex. i telefon som vid ett rättegångssammanträde. Hovrätten har då lika goda möjligheter att värdera den muntliga bevisningen som tingsrätten har haft.

Att höra en person med hjälp av ett telekommunikationsmedel skall utgöra en del av huvudförhandlingen i hovrätten och skall av den anledningen att förhöret skall vara kontradiktoriskt ordnas så, att även parterna har möjlighet att höra utsagan och ställa frågor till den som hörs. Genom att höra en person

på detta sätt undgår en person som skall höras av hovrätten den tidsförlust samt det besvär och de kostnader som resan till hovrätten skulle vålla honom.

Vid beredningen av propositionen har man övervägt om vittnets eller den sakkunnigas samtycke borde ställas som villkor för att dessa skall få höras på ovan nämnt sätt. Lagförslaget utgår dock från att ett sådant samtycke inte direkt skall förutsättas. Att bestämma på vilket sätt ett vittne eller en sakkunnig skall höras är också i allmänhet en fråga som domstolen i sista hand avgör enligt egen prövning. Att ordna hörandet t.ex. så, att en person hörs i sin egen telefon, förutsätter dock att vederbörande är villig att bli hörd på det sättet. Tillämpningsområdet för bestämmelsen har också utformats på ett sådant sätt att samarbetsvilja i praktiken förutsätts av den som skall höras. Tvångsmedel skall enligt lagförslaget vara tillåtna endast när förhöret verkställs hos en myndighet, t.ex. hos tingsrätten på vittnets hemort eller på en polisstation. I övriga fall blir frågan om tvångsmedel problematisk med hänsyn till den förhörda rättsskydd.

Telefonförhör skall vara tillåtna endast i hovrätten och de skall till sin karaktär vara kompletterande förhör i målets eller ärendets besvärsskede. Tillämpningsområdet för telefonförhör blir begränsat, eftersom metoden inte används i tingsrätten. Att förhör verkställs på detta sätt är en nyhet av sådan rang i våra domstolar, att det är skäl att först få erfarenheter av hur bestämmelsen tillämpas i praktiken. Senare kan man eventuellt överväga att utvidga tillämpningsområdet för video- och telefonförhör.

I Sverige har man fått goda erfarenheter av telefonförhör. Det är också en allmännare skönjbar trend att modern teknik, särskilt videokonferenser, används vid vittnesförhör. I den konvention som Europeiska unionens råd har antagit om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater ingår t.ex. uttryckliga bestämmelser om hur en person som är bosatt på en annan medlemsstats territorium kan höras såsom vittne eller sakkunnig vid en videokonferens (artikel 10) eller telefonkonferens (artikel 11).

Andra förslag som gäller huvudförhandling-
en

Huvudförhandlingar som hålls på någon annan ort än hovrättsorten, dvs. s.k. hovrättsting (eller reseting) minskar den tidsför-
lust samt det besvär och de kostnader som parterna, deras ombud, åklagarna, vittnena och andra som personligen hörs av domstolen annars vållas, eftersom de i så fall inte behöver resa till den ort där hovrätten har sitt säte. I ett lagförslag i propositionen föreslås en uttrycklig bestämmelse om att en hovrätten skall få hålla huvudförhandling på någon annan ort än den där hovrätten har sitt säte. Målet är att öka användningen av hovrättsting i de hovrätter som inte tills vidare i särskilt hög grad har hållit sådana, men där de behövs.

För att huvudförhandlingen i hovrätten inte skall förhindras eller skjutas upp, föreslås i ett lagförslag i propositionen att till 8 kap. 13 § lagen om rättegång i brottmål skall fogas ett nytt 2 mom., enligt vilket hovrätten utan att höra en svarande personligen vid huvudförhandlingen skall få döma svaranden till fängelsestraff för ett brott för vilket tingsrätten har förkastat åtalet, eller ändra tingsrättens fängelsestraff till bötesstraff, om svaranden tydligt håller sig undan huvudförhandlingen i hovrätten och det inte är nödvändigt att höra honom personligen i hovrätten. Detta skall få ske under förutsättning att tingsrätten personligen har hört svaranden om de yrkanden som besväret gäller samt att svaranden har informerats om möjligheten att saken avgörs i hans frånvaro samt att svarandens försvar vid huvudförhandlingen har ordnats på behörigt sätt. De föreslagna villkoren är sådana att svarandens rättsskydd inte äventyras i den situation som avses i bestämmelsen.

Bredare tillämpningsområde för förenklad sammansättning

I propositionen föreslås att nya grupper av ärenden skall få behandlas av hovrätten i förenklad sammansättning. Det är frågan om enkla bisaker till huvudsaken, men också om helt nya grupper av ärenden. Ett utvidgat tillämpningsområde för bestämmelsen om för-

enklad sammansättning betjänar den rätt att utan oskäligt dröjsmål få sin sak behandlad av domstol som 21 § 1 mom. grundlagen garanterar var och en.

Lagförslaget försöker eliminera tolkningsproblemen i den gällande bestämmelsen. Om det finns förutsättningar att tillämpa bestämmelsen eller inte är beroende av vad saken gäller i besvärsskedet (jfr 26 kap. 10 § rättegångsbalken). Förlustvärdet bestäms på nytt i lagförslaget och det förenklade förfarandet föreslås i större utsträckning än tidigare bli tillämpligt i brottmål. Genom dessa ändringar vill man öka möjligheterna att använda förenklad sammansättning. Om mål eller ärenden som avses i bestämmelsen till följd av sin art eller omfattning måste anses svåra att avgöra, skall den förenklade sammansättningen dock inte användas.

I lagförslaget föreslås att behörighetsvillkoren skall slopas för föredraganden i en förenklad sammansättning. Förslaget avhjälp-
er den konflikt som råder till följd av att kravet på domstolserfarenhet inte är detsamma för en domare som utnämns för en viss tid som för en föredragande. Å andra sidan föreslås att en domare som utnämns för viss tid skall vara utnämnd för längre tid än två månader för att få ingå i en förenklad sammansättning. Förslaget syftar till att säkerställa att hovrätten är sakkunnigt sammansatt när den behandlar de ärenden som avses i bestämmelsen. Dessutom skall hovrätten när den använder sig av denna förenklade sammansättning i varje enskilt fall förvissa sig om att den är tillräckligt sakkunnigt sammansatt.

Hovrätten skall ha en tyngre sammansättning än tingsrätten. Förenklad sammansättning skall inte vara tillåten om ärendet i tingsrätten har avgjorts av tre lagfarna ledamöter.

4. Propositionens verkningar

Genom lagändringen förenklas det nuvarande hovrättsförfarandet något, dock utan att de centrala principerna ändras. Propositionen har inga direkta verkningar för statsekonomi eller hovrätternas organisation eller personal. Behovet av tilläggsresurser i hovrätterna minskar om en ledamot av hovrätten samt en sammansättning bestående av en fö-

redragande och två ledamöter av hovrätten får ökad behörighet. De förslag som förenklar huvudförhandlingen i hovrätten medför också inbesparingar. Å andra sidan kräver den ökade användningen av telekommunikationsmedel i hovrätten smärre apparatanskaffningar.

Effektivare förberedelse i hovrätten och en förenklad huvudförhandling sparar i viss utsträckning tid och pengar för parterna. Inbesparingarna uppstår genom att hovrätten får möjlighet att vid sin huvudförhandling lyssna till ljudupptagningar av vittnesutsagor och andra utsagor av personer som hörs i bevis syfte och att höra dessa personer per telefon vid huvudförhandlingen. Även ökad användning av hovrättsting har kostnadsinbesparande effekter, även om sådana ting å andra sidan i viss mån ökar hovrätternas reseutgifter och binder hovrättspersonal. Parternas inbesparingar innebär samtidigt att kostnaderna för fri rättegång i hovrätten sjunker. Sammantaget gör propositionen hovrättsförfarandet mera ekonomiskt utan att försvaga parternas rättsskydd.

5. Beredningen av propositionen

I samband med reformen av hovrättsförfarandet förutsatte riksdagens lagutskott att man noga följer upp hur reformen inleds och genomförs samt omedelbart vidtar åtgärder för att ändra bestämmelserna, om det finns anledning till det. Eventuella anhopningar kunde enligt utskottets betänkande inte klaras av genom extra resurser till hovrätterna (LaUB 19/1997 rd). Justitieministeriet har följt upp hur reformen av hovrättsförfarandet, som trädde i kraft den 1 maj 1998, har fungerat i praktiken. Hovrätternas arbetssituation presenteras i avsnitt 2.1.

Justitieministeriet tillsatte den 2 november 1999 en arbetsgrupp med uppdrag att reda ut hur rättegångsförfarandet i hovrätterna fungerar. Arbetsgruppen skulle utgående från praktiska erfarenheter och med beaktande av uppföljningen av hovrättsprocessen beskriva vilka delar av processen som fungerade väl och vilka eventuella problem det fanns. På basis av utredningen skulle arbetsgruppen komma med förslag till hur de problem som den eventuellt observerat kunde lösas.

I det betänkande som arbetsgruppen avlät den 7 mars 2000 föreslogs utvecklingsåtgärder såväl i fråga om hovrätternas arbetsätt som lagstiftningen på området. Av lagändringarna kunde en del enligt arbetsgruppens åsikt genomföras snabbt, medan andra krävde grundlig beredning bl.a. av frågan huruvida grundlagen och internationella avtal som är förpliktande för Finland ger möjlighet att genomföra ändringarna.

Justitieministeriet tillsatte den 27 april 2000 en arbetsgrupp för utveckling av hovrättsförfarandet, som skulle bereda en regeringsproposition med förslag till sådana behövliga ändringar i lagstiftningen om rättegångsförfarandet i hovrätterna vilka skulle genomföras i brådskande ordning. Arbetsgruppen skulle klarlägga vilka ändringar i lagstiftningen som kunde genomföras utan särskilt omfattande utredningar. Arbetsgruppen avlät den 28 september 2000 sitt betänkande om hur hovrättsförfarandet kan utvecklas.

Vid justitieministeriet gjordes dessutom den 12 oktober 2000 en promemoria om hur förslagen i betänkandet kunde kompletteras. I promemorian föreslogs vissa justeringar i bestämmelserna om skyldigheten att hålla huvudförhandling i hovrätten.

Med anledning av arbetsgruppens betänkande och tilläggspromemorian mottog justitieministeriet sammanlagt 32 utlåtanden, bl.a. av högsta domstolen och samtliga hovrätter. Utlåtandena stödde i allmänhet tanken att förslagen skulle genomföras för att hovrättsförfarandet skulle förenklas. I en avsevärd del av utlåtandena motsatte man sig dock förslagen i promemorian samt betänkandets förslag om återgång till förfarandet att besvär skall bemötas självant.

Propositionen har beretts som tjänsteuppdrag vid justitieministeriet och baserar sig på arbetsgruppens betänkande och synpunkterna i de utlåtanden som givits med anledning av det.

Justitieministeriet tillsatte den 18 januari 2001 en kommission som på bred front skall granska besvärsprocessen i de allmänna domstolarna. Uppdraget gäller bl.a. fullföljd från tingsrätten till hovrätten och behandlingen av mål och ärenden i hovrätten.

6. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

I regeringsprogrammet för Paavo Lippens andra regering konstateras, att domstolarnas funktionsförmåga skall förbättras och rättegångsförfarandet för snabbas med bibehållandet av rättegångskostnader på rimlig nivå som en målsättning. En särskild uppföljning görs av rättegångskostnaderna i tvistemål och vid behov vidtas åtgärder för sänkande av dessa kostnader.

I regeringens proposition (RP 32/2001 rd) föreslås ändring av bestämmelserna om för-

beredelse och huvudförhandling i tvistemål i tingsrätten. Enligt 26 kap. 7 och 25 § rättegångsbalken skall dessa bestämmelser i tillämpliga delar iaktas också vid förberedelse och huvudförhandling i hovrätten. I propositionen föreslås dessutom ändringar i 26 kap. 24 § rättegångsbalken, som gäller innehållet i huvudförhandlingen i hovrätten.

Den proposition om rättshjälpslag och lagar som har samband med den som kommer att avlätas till riksdagen kan medföra tekniska justeringar av 2 kap. 8 § rättegångsbalken sådan paragrafen lyder enligt lagförslaget i denna proposition.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslag

1.1. Rättegångsbalken

2 kap. Om domförhet

8 §. I lagförslaget föreslås att paragrafen skall ändras så, att i 2 mom. bestäms i vilka ärenden hovrätten är domför också med en enda ledamot och att 3 mom. skall innehålla kompletterande bestämmelser. Bestämmelsen i 1 mom. om att hovrätten är domför med tre medlemmar ändras inte.

I 2 mom. I 1 punkten bestäms hur en sak kan avgöras när besväret i sin helhet har återtagits. Om besväret i sin helhet har återtagits, får också enligt gällande lag en enda ledamot av hovrätten fatta avgörandet, i vilket hovrätten konstaterar att saken förfaller. I detta avseende föreslås ingen ändring.

I 2 mom. 2 punkten föreslås bestämmelser om hur ett brottmål kan avgöras när svaranden har avlidit. Om svaranden har avlidit efter att tingsrätten avgjort målet och det endast är frågan om utdömande av straff, innehåller hovrättens avgörande bara ett konstaterande att frågan om att döma svaranden till straff förfaller. Eftersom det inte är behövligt att ett ärende som detta, vilket kan jämföras med återkallande av besvär, föreläggs en fulltaligt sammansatt hovrätt för avgörande, föreslås i 2 punkten att en enda ledamot skall få avgöra saken.

I 2 mom. 3 punkten bestäms om behandlingen av ärenden som gäller bestämmande av förvandlingsstraff för böter. I samband med reformen av hovrättsförfarandet ändrades 6 kap. 14 § 2 mom. lagen om verkställighet av straff så, att en hovrätt är domför också med en ledamot när ärendet gäller bestämmande av förvandlingsstraff för böter. I detta lagförslag föreslås att bestämmelsen i oförändrad lydelse tas in i 2 kap. 8 § 2 mom. rättegångsbalken. Samtidigt upphävs 6 kap. 14 § 2 mom. lagen om verkställighet av

straff.

I 2 mom. 4, 5 och 6 punkten föreslås bestämmelser om behandlingen av ärenden som gäller fri rättegång, allmän rättshjälp och biträdande av parter. En fråga som berör dessa omständigheter kan också bli aktuell i samband med förberedelsen av målet, t.ex. vid ett sammanträde för muntlig förberedelse, som i hovrätten hålls av en ledamot.

De åsyftade ärendena som kommer upp vid förberedelsen är sådana att det inte är behövligt att de alltid behandlas av en fulltaligt sammansättning. En stor del av ärendena är så klara, att förutsättningar för beviljande tveklöst föreligger eller saknas. Omröstningar är ovanliga och avgörandena skulle i de flesta fall ske på föredragning av en erfaren föredragande. Eftersom en ledamot av hovrätten enligt 2 kap. 4 § 2 mom. lagen om rättegång i brottmål kan avgöra ett ärende som gäller förordnande av försvarare, målsägandebitråde och stödperson, föreslås att en ledamot också skall vara behörig att bevilja fri rättegång och förordna rättegångsbiträde enligt lagen om fri rättegång.

En ledamot skall ha rätt att såväl bevilja som förkasta en begäran om fri rättegång och förordnande av rättegångsbiträde. Ledamotens behörighet skall endast gälla en begäran som har framställts i hovrätten. Dock skall förmånen i avgörandet kunna utsträckas till att också omfatta behandlingen i tingsrätten. En ledamot skall också ha behörighet att bestämma att fri rättegång skall upphöra, ändra ersättningsskyldigheten eller återkalla ett förordnande av rättegångsbiträde samt avgöra frågor som gäller biträdes ställföreträdare eller byte av biträde. Dessutom skall en ledamot ha möjlighet att bestämma att allmän rättshjälp inte längre skall ges i en sak som behandlas av hovrätten samt under hovrättsbehandlingen av huvudsaken återkalla ett med stöd av lagen om allmän rättshjälp meddelat förordnande av rättegångsbiträde och förordna ett annat rättegångsbiträde. När en

ledamot beslutar att förmånen skall upphöra, skall han också fastställa arvudet och ersättningen till rättegångsbiträdet samt bestämma vilket belopp den som beviljats rättshjälp är skyldig att betala i ersättning till staten. Även i ärenden som gäller förordnande av försvarare, målsägandebitråde eller stödperson skall den behörighet som lagen ger en ledamot innebära att ledamoten har rätt att antingen samtycka till en begäran eller förkasta den.

Eftersom bestämmelserna om domförhet enligt lagförslaget skall regleras i en enda paragraf, föreslås det att den bestämmelse i lagen om rättegång i brottmål som reglerar en hovrättsledamots behörighet i ärenden som gäller förordnande av försvarare, målsägandebitråde och stödperson upphävs och en till innehållet likalydande bestämmelse tas in i 2 kap. 8 § 2 mom. rättegångsbalken.

I 2 mom. 7 punkten föreslås bestämmelser om behandlingen av ärenden som gäller säkringsåtgärder eller förbud mot eller avbrytande av verkställighet. I gällande lag nämns dessa i paragrafens 3 mom. Förslaget innebär ingen ändring av behörigheten.

I 2 mom. 8 punkten föreslås att en ledamot av hovrätten skall ha rätt att besluta om de interimistiska förbud som avses i lagen om skuldsanering för privatpersoner och lagen om företagssanering. Eftersom det inte i dessa situationer är frågan om att förbjuda eller avbryta verkställigheten av ett avgörande som tingsrätten fattat, regleras frågan för tydligheten skull i en egen bestämmelse.

I 2 mom. 9 punkten föreslås att en ledamot av hovrätten skall vara behörig att innan besväret i saken avgörs bestämma om ett näringsförbud, en förlängning av tiden för ett näringsförbud eller ett besöksförbud skall iakttas. Enligt lagen om näringsförbud och lagen om besöksförbud kan hovrätten bestämma att tingsrättens avgörande om meddelande av ett sådant förbud inte skall iakttas därför att ändring söks i avgörandet. Om besöksförbudet t.ex. förefaller ha meddelats utan grund, kan hovrätten innan den tar ställning till besväret bestämma att förbudet tills vidare inte skall iakttas, eller, om ett onödigt omfattande förbud förefaller ha meddelats, inskränka förbudet. Eftersom ärendena till sin art är brådskande, skall frågan huruvida

förbudet skall iakttas trots att ändring söks få fattas av en ledamot av hovrätten. Bestämmelsen anses behövlig för att domförhetsbestämmelserna skall vara entydiga.

I 2 mom. 10 punkten föreslås bestämmelser om en ledamots behörighet i ett ärende som gäller verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt. När en domstol får en begäran om verkställighet av ett beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt, kan domstolen enligt 13 § lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/96) för den tid behandlingen pågår eller annars temporärt ändra eller precisera villkoren för umgängerätten, om det främjar möjligheterna att utöva umgängesrätten och är förenligt med barnets bästa. Enligt lagens 28 § kan hovrätten med iakttagande i tillämpliga delar av utsködningslagens bestämmelser om avbrytande av verkställighet med anledning av besvär över utmätning besluta avbryta verkställigheten av tingsrättens beslut angående verkställigheten. Hänvisningen innebär att en ledamot av hovrätten kan besluta att verkställigheten avbryts. Det kan också vara befogat att för den tid som ärendet behandlas i hovrätten precisera villkoren för umgängesrätten eller ändra dem något. Om situationen t.ex. är sådan, att en förälder som fått umgängesrätt hotar föra barnet ur landet, kan det vara förenligt med barnets bästa att umgängesrätten verkställs vid övervakade sammanträffanden i stället för att utövningen av rätten helt hindras. Eftersom det är frågan om ett brådskande avgörande, som skall fattas innan huvudsaken avgörs, förutsätter en ändamålsenlig behandling av saken att en ledamot av hovrätten är behörig att ensam avgöra också en sådan fråga.

I 2 mom. 11 punkten föreskrivs hur ett i hovrätten framställt häktningsyrkande eller yrkande på reseförbud skall behandlas. Undantagsvis kan behovet att framställa ett yrkande om att svaranden skall häktas uppstå först efter att målet genom besvär har underställts hovrätten för prövning, främst när det har uppstått risk för att svaranden kommer att hålla sig undan. Även ett reseförbud för svaranden kan bli aktuellt först när åtalet prövas av hovrätten. Eftersom dessa ärenden till sin art är brådskande, är det viktigt att de kan

avgöras i en mera begränsad sammansättning än den vanliga, dvs. genom beslut av en enda ledamot.

I 2 mom. 12 punkten föreslås bestämmelser om betalning av bevisningskostnaderna. Under behandlingen av en sak i hovrätten kan det uppstå situationer i vilka en utsatt huvudförhandling måste inställas därför att besvär återtagits eller tidpunkten för huvudförhandlingen måste skjutas upp. Om huvudförhandlingen inställs först i sista stund, hinner inte alla de som kallats till förhandlingen bli informerade om saken. Ett vittne, en sakkunnig, eller någon annan vars omkostnader skall ersättas av statens medel har rätt till ersättning för att han har inställt sig inför domstolen, även om ingen huvudförhandling hålls. I en sådan situation är det ändamålsenligt att beslutet om betalning av bevisningskostnaderna kan fattas av en enda ledamot av hovrätten.

I 3 mom. föreslås bestämmelser om en ledamots behörighet att besluta om huvudförhandling och fatta de avgöranden som hänför sig till huvudförhandlingen samt även besluta om andra åtgärder i samband med beredningen av målet eller ärendet och under förberedelsen fastställa en förlikning. Om en ledamots behörighet i dessa ärenden bestäms i gällande 8 § 2 mom. Någon ändring av innehållet i behörighetsbestämmelserna föreslås inte.

Eftersom en ledamot kan besluta om åtgärder i samband med förberedelsen av målet, kan han också, om det under förberedelsen framgår att en part behöver en intressebevakare enligt lagen om förmyndarverksamhet (442/1999), begära att förmyndarmyndigheten skall vidta behövliga åtgärder för att en intressebevakare skall förordnas för rättegången.

Enligt 21 kap. 14 § 2 mom. rättegångsbalken skall avgörandet beträffande rättegångskostnaderna meddelas samtidigt som domstolen avgör målet. I ett avgörande som domstolen meddelar med anledning av att ett besvär återtagits, skall den följaktligen också uttala sig om de yrkanden om ersättning av rättegångskostnader som ändringssökandens motpart eventuellt framställt. Om parterna förlikas under förberedelsen av målet, kan en ledamot av rätten också enligt gällande be-

stämmelser fastställa förlikningen, om parterna begär det. Det är dock möjligt att förlikningen inte har omfattat yrkandena på ersättning av rättegångskostnader. Enligt 21 kap. 14 § 2 mom. rättegångsbalken kan avgörandet beträffande rättegångskostnader meddelas vid förberedelsen, om inte utredningen av beloppen anses kräva huvudförhandling för upptagning av muntlig bevisning. I ärenden som gäller återtagande av besvär blir det ofta och i andra sådana ärenden i vilka en ledamot är behörig ibland aktuellt för rätten att besluta om ett rättegångsbiträdes arvode och kostnader.

För att behörighetsbestämmelsen skall vara entydig, har det ansetts nödvändigt att i 3 mom. uttryckligen nämna behörigheten att i anslutning till huvudsaken besluta om försvarares, rättegångsbiträdes, målsägandebiträdes och stödpersons arvode och kostnadsersättning samt skyldighet att ersätta rättegångskostnader och bevisningskostnader (accessoriska frågor).

25 kap. **Om fullföljd av talan från tingsrätt till hovrätt**

15 §. I paragrafen bestäms vad en besvärsskrift skall innehålla. Av de orsaker som nämns i den allmänna motiveringen föreslås smärre ändringar i paragrafen. Ändringarna är avsedda att understryka den betydelse som en begäran om eventuell huvudförhandling och motiveringarna till en sådan begäran har i besvärsskriften. Syftet är att i detta avseende förbättra besvärsskrifternas kvalitet.

Paragrafens 1 mom. skall enligt förslaget ändras så, att 6 punkten, som nu är den sista punkten i momentet och som föreskriver att en eventuell begäran om huvudförhandling i hovrätten skall nämnas i besvärsskriften, skall bli 3 punkten i momentet och att de nuvarande 3-5 punkterna på motsvarande sätt skall bli 4-6 punkter. Inga förändringar föreslås i punkternas innehåll.

En begäran om huvudförhandling är av väsentlig betydelse för behandlingen av målet i hovrätten. För att förberedelsen skall kunna inledas på ett effektivt sätt, måste begäran om huvudförhandling framställas tydligt och helst någotsånär i början av besvärsskriften. Detta understryks genom att det i lagförslaget

föreslås att den förteckning över yrkanden som ingår i momentet skall ändras så, att den punkt som gäller begäran om huvudförhandling placeras före de övriga yrkandena.

Motiveringarna till en begäran om huvudförhandling är viktiga såväl när hovrätten tar ställning till om huvudförhandling alls skall hållas som vid förberedelsen av en eventuell huvudförhandling. För att betona vikten av dessa motiveringar, föreslås för det första att 2 och 3 mom. skall ändras så, att nuvarande 3 mom., i vilket föreskrivs att en begäran om huvudförhandling skall motiveras, skall flyttas upp och bli 2 mom. Nuvarande 2 mom. blir nya 3 mom. utan att innehållet ändras. Formuleringen ändras dock så, att ordet "åberopa" konsekvent används i meningen.

Den första satsen i nuvarande 3 mom. skall enligt förslaget ändras så, att en ändringssökande som begär huvudförhandling skall vara skyldig att uppge den "individualiserade" orsaken till sin begäran. Genom ändringen vill man betona att det inte räcker att ändringssökanden bara allmänt motiverar sin begäran t.ex. genom att påstå att "den muntliga bevisningen värderats på fel sätt", utan ändringssökanden skall vara skyldig att individualisera till vilka delar och i vilket avseende den muntliga bevisningen enligt hans uppfattning har värderats på ett felaktigt sätt. När det gäller personbevisningen, skall ändringssökanden vara skyldig att i besvärsskriften uppge vilka personers utsagor han vill göra stridiga och anledningen därtill. Ändringssökanden kan t.ex. konstatera att tingsrätten har baserat sitt avgörande i bevisfrågan på en vittnesutsaga som enligt ändringssökandens uppfattning inte är tillförlitlig, t.ex. därför att de omständigheter under vilka vittnet har gjort sina iakttagelser har varit bristfälliga. I fråga om ett annat vittne kan ändringssökanden konstatera att han visserligen inte vill göra tilltron till vittnets berättelse stridig, men att tingsrätten enligt hans mening har dragit felaktiga slutsatser av de omständigheter som utretts genom vittnesutsagan.

De på detta sätt individualiserade motiveringarna i besvärsskriften är av betydelse inte bara när hovrätten tar ställning till om huvudförhandling överhuvudtaget skall hållas, utan också vid förberedelserna inför en eventuell huvudförhandling. Särskild betydelse har

motiveringarna när hovrätten skall bestämma vilken muntlig bevisning som skall mottas och välja sättet på vilket detta skall ske. Hovrätten måste kunna dela in de personer som hörts i två grupper; de vars utsagor är sådana att det inte i hovrätten blir frågan om tilltron till utsagan och de för vilkas vidkommande det på en bestämd grund blir fråga om tilltron. Därför måste parterna precisera vilka personers utsagor de gör stridiga och på vilken grund detta sker.

Bristfälliga motiveringar i besvärsskriften skall leda till att ändringssökanden uppmanas att komplettera besvärsskriften (26 kap. 1 § rättegångsbalken). Om ändringssökanden inte rättar bristen, måste hovrätten åtminstone överväga att avslå en bristfälligt motiverad begäran om huvudförhandling. I varje fall kan en sådan försummelse hos ändringssökanden beaktas när hovrätten beslutar om skyldigheten att ersätta rättegångskostnader, om hovrätten till följd av försummelsen t.ex. tagit emot överflödigt muntlig bevisning. Det gäller dock att ta hänsyn till att ändringssökandens möjligheter att individualisera sin begäran i det enskilda fallet också är beroende av hur väl tingsrätten har motiverat sin dom.

Avsikten med den föreslagna ändringen är däremot inte att ändringssökandena i sina besvärsskrifter i detalj skall redogöra t.ex. för innehållet i den muntliga bevisningen. Det är tillräckligt att det av motiveringarna framgår vilka personers utsagor som görs stridiga och på vilken grund detta sker. Inga ändringar föreslås i den sista meningen i momentet, enligt vilken en ändringssökande som yrkar huvudförhandling inte skall behöva nämna grunderna och bevisen i detalj om de motsvarar det som åberopats eller lagts fram i tingsrätten. I meningen föreslås endast tekniska ändringar som beror på den ändrade ordningsföljden för punkterna i 1 mom. För en förenkling av hovrättsprocessen är det tvärtom önskvärt att dessa s.k. korta besvärsskrifter ökar i antal. Om hovrätten avslår en parts begäran om huvudförhandling, skall parten vid behov ges tillfälle att av denna orsak komplettera sina besvär eller sitt genmäle (26 kap. 14 § 4 mom. rättegångsbalken).

Enligt 26 kap. 4 § 2 mom. skall ovan nämnda punkter i 15 § tillämpas också på ett

bemötande. De föreslagna ändringarna skall följaktligen på motsvarande sätt gälla en begäran om huvudförhandling som framställs i ett bemötande samt motiveringarna till en sådan begäran.

16 §. I lagförslaget föreslås att 1 mom. skall ändras så, att en part genom att uppge sin processadress blir skyldig att acceptera att även kallelsen till huvudförhandling kan sändas till den adress som han har uppgivit. Samtidigt föreslås att termen ”processadress”, som i praktiken redan är en hävdvunnen term, nu också skall tas in i lagtexten. Processadressen kan vara partens postadress, men också en annan adress till vilken meddelanden med stöd av lagen om elektronisk telekommunikation kan sändas också elektroniskt. Postadressen skall dock alltid uppges för hovrätten. Delgivningen kan i så fall ske per brev eller elektroniskt.

26 kap. **Om behandlingen av besvärshandling i hovrätten**

1 §. I gällande lag finns inga bestämmelser om när förberedelsen börjar i hovrätten. För tingsrätternas vidkommande föreskrivs i 5 kap. 1 § 2 mom. rättegångsbalken, som gäller väckande av talan och förberedelse i tvistemål, att målet blir anhängigt och förberedelsen inleds när stämningsansökan har kommit till kansliet.

I syfte att effektivisera förberedelsen av mål i hovrätterna föreslås ett nytt 26 kap. 1 § 1 mom., enligt vilket förberedelsen av ett mål eller ärende i hovrätten inleds när den besvärsskrift som enligt 25 kap. 18 § 1 mom. sänds från tingsrätten anländer till hovrätten. Gällande 1—3 mom. blir utan ändringar i sak nya 2—4 mom.

Om ändringssökanden inom utsatt tid har lämnat in sin besvärsskrift direkt till hovrätten, skall skrivelsen enligt 25 kap. 18 § 2 mom. ofördröjligen sändas från hovrätten till tingsrättens kansli.

Bestämmelsen behövs för att understryka att ärendet från ankomstögonblicket skall vara föremål för aktiv förberedelse hos hovrätten. I början omfattar förberedelsen eventuell komplettering av besväret och begäran om skriftligt bemötande. Därefter beror det på ärendets natur vilka ytterligare förberedel-

seåtgärder som behövs innan ärendet kan avgöras på föredragning eller vid huvudförhandling. Om fortsatt förberedelse bestäms i 7—9 §.

4 §. Paragrafen gäller innehållet i ett bemötande samt nytt material som motparten lägger fram i hovrätten. Bestämmelsen i 1 mom. 2 punkten föreslås ändras så, att det i stället för bestridande av ändringsyrkandet skall stå att den som avger bemötandet motsätter sig ändringsyrkandet. Ändringen motsvarar de ändringar som föreslås i en proposition om ändring av bestämmelserna om förberedelse i tvistemål (RP 32/2001 rd). I 2 mom. föreslås tekniska ändringar som beror på att punkterna i 25 kap. 15 § 1 mom. ändrar ordningsföljd.

7 §. Enligt lagförslaget skall paragrafen ändras så, att i den noggrannare än hittills föreskrivs vilka omständigheter som skall utredas under förberedelsen av saken i hovrätten. För tvistemål ingår en motsvarande bestämmelse i rättegångsbalkens 5 kap. 19 §, men den är skriven med tanke på förberedelse i tingsrätten. I tingsrätten skiljer sig förberedelsen av brottmål avsevärt från förberedelsen av tvistemål. I hovrätten tillämpas däremot ett liknande förberedelseförfarande såväl i tvistemål som i brottmål. Bestämmelsen behövs också för att tillräckligt kraftigt understryka hur viktigt det är att ärenden förbereds omsorgsfullt i hovrätten.

Förberedelsen kan i enskilda fall se olika ut beroende på ärendets art. I tämligen enkla ärenden som hovrätten avgör på föredragning kan rätten redan på basis av besvärsskriften och ett eventuellt bemötande konstatera om de omständigheter som enligt bestämmelsen skall vara utredda också är det. I stora mål som avgörs vid huvudförhandling och i vilka rättegångsmaterialet är omfattande, kräver däremot en koncentrerad huvudförhandling att de frågor som skall behandlas vid huvudförhandlingen och det rättegångsmaterial som skall läggas fram vid den kartläggs noggrant och att sammanträdet likaså planeras noggrant. Förberedelsens närmare innehåll varierar naturligtvis beroende på om det är frågan om ett tviste- eller brottmål samt om förlikning är tillåten i ett tvistemål.

En viktig fråga som skall utredas under förberedelsen i hovrätten är också frågan hu-

ruvida huvudförhandling skall hållas. Att nämna detta i 7 § har dock inte ansetts behövt, eftersom frågan redan regleras i gällande 9 § 1 mom.

Enligt 1 mom. 1 punkten skall vid förberedelsen utredas på vilka punkter ändring söks i tingsrättens avgörande. Ordalydelsen är till denna del densamma som i 25 kap. 15 §, som gäller besvärsskriftens innehåll. Principen är att besvärsskriften och ett eventuellt bemötande skall innehålla tillräckliga uppgifter för förberedelsen av saken i hovrätten. Det skall vara möjligt att enbart med hjälp av besvärsskriften sluta sig till på vilka punkter tingsrättens dom har blivit bestående.

Enligt 1 mom. 2 punkten skall den domare som förbereder ärendet reda ut vilka ändringar som yrkas i hovrätten och vilka grunder som åberopas till stöd för yrkandena. Enligt bestämmelsen skall vid förberedelsen för det första utredas vilken rättslig påföljd ändringssökanden vill att hovrätten skall döma ut och hur motparten ställer sig till ändringsyrkandet.

Grunderna syftar för det första på de fakta som parterna i hovrätten åberopar till stöd för sina yrkanden. Vid förberedelsen skall också utredas om någon av de grunder som underrätten prövat kan lämnas utan avseende i hovrätten (26 kap. 10 § rättegångsbalken) och på motsvarande sätt om det finns orsak att till någon del pröva grunder som inte har lagts fram i underrätten (25 kap. 17 § rättegångsbalken).

Grunderna för ett besvär eller bemötande i hovrätten omfattar också annat slag av motivering. Såsom grund för ett ändringsyrkande framställs också påståenden om varför tingsrätten enligt ändringssökandens uppfattning har avgjort ärendet på ett felaktigt sätt och i ett bemötande anförs grunder för att underrättens avgörande är riktigt. Även påståenden som berör lagtillämpning och bevisvärdering kan framföras. Vid förberedelsen av en sak i hovrätten räcker det alltså inte att yrkandena och de omständigheter som åberopas till stöd för dem utreds, utan förberedelsen skall också utsträckas till bakgrunden, till frågor som gäller riktigheten av tingsrättens avgörande.

Den viktigaste uppgiften för den domare som förbereder saken är att bestämma de gränser inom vilka huvudförhandlingen skall

röra sig, dvs. individualisera de frågor som skall behandlas vid huvudförhandlingen. En sådan avgränsning kan inte alltid ske enbart med hjälp av besvärsskriften och bemötandet, utan en lyckad förberedelse förutsätter aktiv kontakt med parterna. Den kräver att domaren redan i förberedelseskedet gör sig förtrogen med ärendet.

Enligt 1 mom. 3 punkten skall hovrätten vid förberedelsen utreda vad parterna är oense om i hovrätten. I synnerhet i dispositiva tvistemål är det viktigt att göra skillnad mellan det som är stridigt och det som är ostridigt. Ibland har man inte i tingsrätten tillräckligt väl lyckats utreda vilka frågor som är stridiga, varför målet till denna del måste förberedas på nytt i hovrätten. Också i övrigt leder behandlingen i tingsrätten och tingsrättens dom ofta till att de frågor som varit stridiga förändras, preciseras och framträder klarare. Dessa förändringar måste hovrätten noga reda ut i samband med förberedelsen och därvid särskilt försöka se vilken bevisning det ännu är behövt för hovrätten att ta emot vid huvudförhandlingen.

I 1 mom. 4 punkten föreslås att hovrätten vid förberedelsen skall reda ut vilka bevis som kommer att läggas fram i hovrätten och vad som skall styrkas med vart och ett av dem. Förberedelsens viktigaste målsättning är att förbereda den senare handläggningen av saken och särskilt huvudförhandlingen. Därför skall hovrätten under förberedelsen noggrant reda ut vilka bevis som kommer att läggas fram i hovrätten och vad som skall styrkas med vart och ett av dem. Utgångspunkten är att onödig bevisning inte skall tas emot och att tid och resurser inte heller annars skall offras på undersökning av betydelselösa omständigheter.

Enligt den gängse tolkningen kan hovrätten inte i en sammansättning med en domare fatta ett bindande beslut om att ett bevis som en part uppgivit inte skall tas emot vid huvudförhandlingen. Den medlem som i praktiken svarar för förberedelsen bör dock begränsa bevisningen vid huvudförhandlingen genom att komma överens med parterna om vilka bevis som läggs fram vid den. Samtidigt skall de i tingsrätten framlagda bevisens bevisman preciseras till att motsvara ändringsyrkandena och grunderna för dessa.

I 1 mom. 5 punkten föreslås att hovrätten vid förberedelsen skall reda ut om det i ett tvistemål fortfarande finns förutsättningar för förlikning. Paragrafen gäller till denna del främst tvistemål i vilka förlikning är tillåten. Vid förberedelsen av ett tvistemål i tingsrätten skall domaren reda ut om det finns förutsättningar för förlikning i målet. Enligt 5 kap. 26 § rättegångsbalken skall domstolen i dispositiva mål försöka få parterna att ingå förlikning. Domstolen kan också förelägga parterna ett förslag till förlikning i målet. Hänvisningen i 26 kap. 7 § rättegångsbalken medför att ifrågavarande bestämmelser också gäller hovrätten. Eftersom separata bestämmelser nu föreslås för förberedelsen i hovrätten, är det skäl att också utredning av förutsättningarna för förlikning uttryckligen ställs som mål för förberedelsen.

Förlikning förekommer avsevärt mera sällan i hovrätten än i tingsrätten. Detta beror till stor del på besvärprocessens karaktär. I praktiken har det dock funnits mål i vilka den första ordentliga förberedelsen har skett först i hovrätten. I sådana mål nås förlikning lika lätt i hovrätten som i underrätten. Det har också blivit vanligare med förlikning i hovrätten, vilken återspeglar både en förändring i rättskulturen och förbättrade färdigheterna hos domarna när det gäller att få parterna att förlikas.

Bestämmelsen ålägger inte hovrätten annat än att ta reda på om det ännu finns förutsättningar för förlikning i målet. Om utredningen visar att förlikning ännu är möjlig, skall hovrätten i sina strävanden att nå förlikning och lägga fram förlikningsförslag iakttas förfarandet i 5 kap. 26 § rättegångsbalken.

I 2 mom. föreslås att hovrätten när den förbereder ett ärende skall planera handläggningen samt göra en tidtabell för de olika handläggningsskedena. Bestämmelsen behövs för att göra förberedelsen i hovrätten effektivare. De mål för förberedelsen som specificeras i 1 mom. gäller främst den materiella processledningen, dvs. skyldigheten att vid förberedelsen reda ut de frågor som skall behandlas i hovrätten. Till rättegången hör också att se till behandlingens yttre förlopp, dvs. att ordna ärendets handläggning i hovrätten. Till detta hör bl.a. att bestämma tid och plats för handläggningen, besluta om fataljer för

processuella åtgärder samt att bland alternativa förfaranden välja det som skall tillämpas.

När den ledamot av hovrätten som ansvarar för förberedelsen planerar handläggningen, bör han i samband med att han gör sig förtrogen med besvärsskriften och bemötandet pröva om den utväxling av skrivelser som ägt rum är tillräcklig eller om t.ex. ändringssökanden borde uppmanas att uttala sig med anledning av bemötandet. Under förberedelsen gäller det också att ta ställning till om saken skall avgöras vid huvudförhandling eller på föredragning och om ett sammanträde för muntlig förberedelse behöver ordnas. Ett sammanträde för muntlig förberedelse behövs ofta i stora mål som i sin helhet eller till stora delar kommer till prövning i hovrätten. Ett sammanträde för muntlig förberedelse kan också behövas när det förefaller finnas möjligheter till förlikning. I den proposition som berör handläggningen av tvistemål (RP 32/2001 rd) föreslås att det skall vara möjligt att hålla förberedelsesammanträden per telefon. Enligt en hänvisning som föreslås i 26 kap. 7 § 3 mom. rättegångsbalken skulle bestämmelsen också komma att gälla förberedelse i hovrätten.

När ett ärende skall avgöras vid huvudförhandling, är det den ledamot av hovrätten som ansvarar för förberedelsen som skall planera huvudförhandlingen. Detta kan förutsetta ett förberedelsesammanträde eller andra överläggningar med parterna om vem som det är skäl att kalla till huvudförhandlingen och på vilket sätt det är ändamålsenligast att sända kallelserna.

I 3 mom. ingår det huvudsakliga innehållet i den gällande paragrafen. Till övriga än ovan nämnda delar skall vid förberedelse i hovrätten i tillämpliga delar iakttas vad som föreskrivs om förberedelse i tingsrätten. Förberedelsen skall bl.a. slutföras utan dröjsmål.

I den proposition som berör handläggningen av tvistemål (RP 32/2001 rd) föreslås att i 5 kap. 18 § rättegångsbalken skall föreskrivas att domstolen är skyldig att informera om hur förberedelsen av ett tvistemål fortskrider och om tidtabellen för handläggningen. Hänvisningen i 26 kap. 7 § rättegångsbalken innebär att bestämmelsen i tillämpliga delar blir tillämplig även vid förberedelse av tvis-

temål i hovrätten. Fastän skyldigheten endast föreslås gälla tvistemål, är det med tanke på de målsättningar som ställs för förberedelsen nyttigt att motsvarande informationsprinciper i allmänhet iakttas också vid hovrättsberedningen av brottmål.

Avsikten är att göra hovrättsprocessen mera transparent och föra den närmare parterna. Det är viktigt att parterna blir kontakterade, får information om handläggningen av sitt ärende samt en ungefärlig tidtabell för handläggningen. Samtidigt skall parterna få veta namnet på den person som de vid behov kan kontakta. Informationsskyldigheten skapar en grund för samarbetet mellan domstolen och parterna i förberedelsen av ärendet. En parallell målsättning är att samtidigt utveckla hovrätternas arbetsmetoder.

Hovrätten skall under förberedelsen se till att de parter som utövat talan i hovrätten blir underrättade om vilken ledamot som ansvarar för förberedelsen av ärendet. Parterna skall också få behövliga uppgifter om hur handläggningen av ärendet fortskrider samt en ungefärlig handläggningstidtabell, som domstolen enligt 2 mom. är skyldig att planera. För parterna är det viktigt att i god tid t.ex. få reda på om huvudförhandling kommer att hållas i hovrätten och när den troligen kommer att hållas. Denna informationsskyldighet skall hovrätten kunna fullgöra per telefon eller med användning av något annat lämpligt kommunikationsmedel, t.ex. e-post.

I 5 kap. 24 § rättegångsbalken finns bestämmelser om den sammanfattning som domstolen skall göra vid förberedelsen av ett tvistemål. I den proposition som gäller handläggningen av tvistemål (RP 32/2001 rd) föreslås att sammanfattning skall användas i större utsträckning än hittills. I sammanfattningen samlar domstolen de yrkanden som behandlas under rättegången och grunderna för dem. Dessutom refereras ofta vilka bevis som läggs fram i målet, vilka omständigheter bevisen gäller samt i vilken ordning de framläggs. Bestämmelsen kommer att gälla förberedelse av tvistemål i tingsrätten, men i tillämpliga delar också i hovrätten.

Den ledamot som svarar för förberedelsen har enligt 5 kap. 28 § rättegångsbalken rätt att konstatera att förberedelsen i ett tvistemål har avslutats. Beslutet påverkar parternas rätt

att lägga fram nytt rättegångsmaterial. Därför kan det fattas först efter att parterna har haft tillräckliga möjligheter att uttala sig i ärendet.

13 §. I samband med reformen av hovrättsförfarandet ansåg lagutskottet det vara nödvändigt att alla hovrätter i behövlig utsträckning håller hovrättsting (reseting) utanför sina hemorter (LaUB 19/1997 rd). Enligt utskottets uppfattning behövdes dock inga lagbestämmelser för denna omläggning av förfarandet. Däremot krävdes det att verksamheten understöddes och sporrades genom att hovrätterna anvisades bl.a. behövliga sammanträdesalar och adb-utrustning. Gällande lag har därför inga bestämmelser om hovrättsting.

Förutsättningar för hovrättsting har skapats bl.a. genom att tingsrätterna har ställt sina sammanträdesrum till hovrätternas förfogande. I praktiken har hovrätterna dock i varierande utsträckning hållit hovrättsting. Vasa hovrätt har t.ex. hållit ca hälften av sina huvudförhandlingar i Jyväskylä och Brahestad. Vissa andra hovrätter har däremot nästan inte alls hållit hovrättsting, även om det med hänsyn till de långa avstånden i hovrättens domkrets hade funnits orsak att göra det. Riksdagens justitieombudsman har fäst uppmärksamhet vid frågan särskilt med hänsyn till den regionala och medborgerliga jämställdheten (Riksdagens justieombudsmans berättelse över sin verksamhet år 1999 s. 93).

Genom hovrättsting undgår parterna, deras ombud, åklagare och vittnen resor till hovrättsorterna, vilket minskar den tid som de annars förlorar samt det besvär och de kostnader som de vållas genom huvudförhandlingen i hovrätten. Å andra sidan blir hovrättsledamöterna och föredragandena tvungna att resa till en annan ort, vilket skall beaktas när man tar ställning till den totala nytta som arrangemanget medför. På dessa grunder föreslås att till 26 kap. 13 § skall fogas ett nytt 3 mom., enligt vilket huvudförhandlingen vid behov kan hållas på någon annan ort inom hovrättens domkrets än den ort där hovrätten är förlagd. Bestämmelsen syftar till att göra hovrättstingen vanligare i de hovrätter som tills vidare nästan inte alls har hållit sådana samt att på detta sätt göra rätten åtkomligare och öka medborgarnas regionala

jämlikhet.

Enligt bestämmelsen skall huvudförhandlingen hållas på en annan ort när det finns behov att göra så. Behovet skall bedömas separat i varje enskilt fall. Hovrättsting behövs när ärendet är sådant att den totala nytta som uppnås genom förfarandet är avsevärd för alla dem som deltar i huvudförhandlingen. Hänsyn skall bl.a. tas till hur många personer som skall infinna sig till huvudförhandlingen samt avståndet till hovrättsorten. Hovrätten kan också öka nyttan genom att hålla flera huvudförhandlingar under samma tingsresa. För att hovrätten skall kunna hålla huvudförhandling, måste den ha ett ändamålsenligt sammanträdesrum till sitt förfogande. Hovrättsting bör hållas särskilt på de orter inom hovrättens domkrets där det finns stora tingsrätter.

24 a §. Av orsaker som framgår av den allmänna motiveringen föreslås att till kapitlet skall fogas en ny 24 a §, i vilken skall ingå bestämmelser om att utsagor av personer som i bevis syfte har hörts i tingsrätten skall kunna avlyssnas från en upptagning som har gjorts i tingsrätten samt att dessa personer vid huvudförhandlingen i hovrätten skall få höras per telefon eller med hjälp av något annat telekommunikationsmedel. Eftersom det föreslås att telefonförhör i detta skede skall vara möjliga endast i hovrätten, skall bestämmelsen fogas till 26 kap. rättegångsbalken, som gäller behandlingen av bevisärenden i hovrätten.

I 1 mom. föreslås, att om muntlig bevisning som mottagits i tingsrätten enligt kapitlets 15 § 1 mom. till någon del inte skall mottas på nytt, kan ljud- och bildupptagningar från tingsrätten vid behov till behövliga delar avlyssnas eller visas vid huvudförhandlingen i hovrätten. Bestämmelsen ändrar inte den rådande situationen, men behövs för tydlighetens skull.

Möjligheten att avlyssna eller visa en upptagning från tingsrätten skall gälla endast annan än sådan s.k. tilltrosbevisning som avses i 15 § 1 mom. I det gällande hovrättsförfarandet är det en central princip att om avgörandet av ett ärende i hovrätten är beroende av tilltron till den bevisning som mottagits i tingsrätten, skall bevisningen till behövliga delar tas emot på nytt vid huvudförhandling-

en i hovrätten. Huruvida en viss muntlig bevisning skall tas emot på nytt skall därför såsom hittills avgöras enligt 15 § 1 mom. Vittnen eller andra personer skall i allmänhet också annars höras på nytt i hovrätten om en part kräver det och hörandet inte saknar betydelse för avgörandet (se HD 2001:16).

Vid förberedelsen skall hovrätten reda ut till vilken del det i den muntliga bevisningen är fråga om tilltrosbevisning och till vilken del det är frågan om annan slags bevisning. I ett trafikbrottmål kan tingsrätten t.ex. som vittne höra en polisman som anlät till platsen för trafikolyckan. Polis mannen berättar om de iakttagelser som han har gjort på platsen och som indirekt har betydelse för utredningen av de händelser som har föranlett olyckan och som är föremål för tvist. Om ut-sagans tillförlitlighet inte görs stridig och hovrätten inte heller annars betvivlar den, utan det endast är frågan om vilka slutsatser som bör dras med anledning av de omständigheter som har utretts med hjälp av utsagan, behöver polis mannen inte höras på nytt i hovrätten. Däremot kan det hända att hovrätten blir tvungen att på nytt höra t.ex. förarna av de inblandade fordonen.

Vid huvudförhandlingen i hovrätten behöver i allmänhet ingen annan bevisning än tilltrosbevisning läggas fram. Detta vore dock möjligt med hjälp av upptagningar från tingsrätten. Genom att avlyssna ett ljudband kan hovrätten t.ex. kontrollera någon detalj i en utsaga som vittnet givit i tingsrätten och vars tillförlitlighet annars är ostridig. Om tingsrättens dom ger tillräckliga uppgifter, behöver upptagningen i allmänhet inte användas.

I praktiken innebär möjligheten att använda en upptagning från tingsrätten att hovrätten till behövliga delar kan avlyssna ett ljudband. Bestämmelsen ger också hovrätten möjlighet att avlyssna eller se någon annan ljud- eller bildupptagning, såsom ett videoband, förutsatt att domstolarna i framtiden har sådana tekniska upptagningsmetoder till sitt förfogande.

Avlyssning eller visning av en upptagning från tingsrätten ersätter inte huvudförhandlingen i hovrätten, utan upptagningen skall användas under huvudförhandlingen och utgöra en del av den bevisning som sker där. Upptagningen skall avlyssnas eller visas så,

att parterna, och vid en offentlig huvudförhandling publiken, hör utsagan och eventuellt ser hur den har givits. I allmänhet är det ändamålsenligt att ordna bevisningen så, att upptagningen spelas upp omedelbart efter att parterna har hörts och att hovrätten därefter hör vittnen och sakkunniga, så att dessa kan tillfrågas om den från upptagningen avlyssnade utsagan. Parterna skall också ges tillfälle att uttala sin mening om den på detta sätt avlyssnade utsagan.

Skulle det först i samband med att upptagningen spelas upp i hovrätten visa sig att det t.ex. finns behov att ställa kompletterande frågor till en person, eller skulle bevisningen annars konstateras vara sådan tilltrosbevisning som avses i kapitlets 15 § 1 mom., måste vederbörande höras på nytt, om inte annat följer av s.k. bevispreklusion. En sådan situation skall hovrätten dock försöka förebygga genom att på rätt sätt förbereda huvudförhandlingen.

På motsvarande sätt som föreslås i detta moment skall hovrätten vid behov gå till väga också när tilltrosbevisning inte på nytt kan tas emot vid huvudförhandlingen i hovrätten, t.ex. när trovärdigheten av en vittnesutsaga har gjorts stridig och vittnet har avlidit efter tingsrättsbehandlingen. I så fall skall hovrätten dock följa den s.k. tillitsprincipen i 15 § 2 mom., enligt vilken tingsrättens avgörande i allmänhet inte till denna del får ändras.

Bestämmelsen ändrar inte den omständigheten att en upptagning från tingsrätten på det sätt som avses i 17 kap. 32 § 2 mom. rättegångsbalken är jämförelsematerial när ett vittne eller annan person hörs på nytt i hovrätten.

I 2 mom. föreslås en bestämmelse om när ett förhör vid hovrättens huvudförhandling skall få ske per telefon eller annat telekommunikationsmedel. Om en person har hörts i tingsrätten och tilltron till hans utsaga på ett tillförlitligt sätt kan bedömas utan att personen själv är närvarande, skall hovrätten under vissa förutsättningar ha möjlighet att i bevis syfte höra honom också per telefon eller någon annan för ändamålet lämplig ljud- eller bildöverföringsmetod.

Möjligheten att höra en person per telefon eller med användning av något annat tele-

kommunikationsmedel skall för det första gälla vittnen eller andra personer som har hörts i bevis syfte och vars utsagor inte är sådana att hovrättens avgörande kan anses vara beroende av tilltron till utsagan. I allmänhet behöver en sådan person enligt 15 § 1 mom. inte alls höras på nytt vid huvudförhandlingen i hovrätten. Vid behov skall dock hovrätten ha möjlighet att höra honom t.ex. per telefon.

För det andra kan hovrätten på detta sätt höra en person som har givit en utsaga vars trovärdighet det i viss mån är frågan om i hovrätten, men för vilkens vidkommande denna fråga på ett tillförlitligt sätt kan bedömas utan att vederbörande personligen är närvarande vid huvudförhandlingen i hovrätten. Ibland kan den s.k. tilltrosfrågan vara en liten detalj som i praktiken lika tillförlitligt kan redas ut t.ex. per telefon som vid hovrättens sammanträde. Möjligheten till telefonförhör bör utsträckas till att också gälla dessa situationer. Även när hovrätten förfar på detta sätt kommer den att ha lika goda möjligheter som tingsrätten att ta ställning till den muntliga bevisningen.

Utgångspunkten skall dock fortfarande tydligt vara den, att om det i hovrätten blir frågan om tilltron till en persons berättelse såsom avses i 15 § 1 mom., skall personen i fråga höras personligen vid huvudförhandlingen i hovrätten, så att rätten har möjligheter att göra direkta iakttagelser. Har t.ex. tillförlitligheten hos en person som hörts som vittne i tingsrätten gjorts stridig, skall han höras personligen. Likaså är det normalt så, att rätten för att kunna ta ställning till om ett vittnes iakttagelser och minnesbilder är tillförlitliga måste höra honom personligen. Att rätten hör en person per telefon eller med användning av något annat telekommunikationsmedel kan bli aktuellt endast i begränsad utsträckning i situationer där utsagans bevisvärde på ett enkelt sätt kan bedömas också om hörandet sker på det sättet. Per telefon kan man t.ex. kontrollera om tingsrätten rätt uppfattat innebörden av en viss detalj i en vittnesutsaga. Skulle behovet att personligen höra vittnet visa sig först i samband med telefonförhöret, skall han kallas att höras personligen.

Bestämmelsen gäller i princip alla personer

som hörs i bevisssyfte vid huvudförhandlingen i hovrätten, oberoende av vilken ställning de har vid rättegången. Hovrätten skall ha möjlighet att per telefon höra vittnen och sakkunniga, men också parter och andra, när dessa hörs i bevisssyfte (17 kap. 18 § 3 mom. rättegångsbalken). Den grupp personer som kan höras på detta sätt begränsas dock av de övriga förutsättningarna för ett sådant förhör. I praktiken kommer det i allmänhet att bli fråga om att per telefon höra sakkunniga och så kallade sakkunnigvittnen, såsom rättsläkare. Vid partsförhör blir bestämmelsen om telefonförhör i allmänhet inte tillämplig. Naturligtvis kan också tilltron till t.ex. en polis-mans berättelse göras stridig på ett sådant sätt att han måste höras personligen.

För att hovrätten skall kunna höra en person på det sätt som avses i bestämmelsen, måste tingsrätten redan ha hört personen i bevisssyfte. Det första förhöret med ett nytt vittne kan inte ske per telefon i hovrätten, utan han måste alltid höras personligen. Om det t.ex. är frågan om ett sakkunnigvittne och ingendera parten gör tillförlitligheten av vittnesutsagan stridig, kan hovrätten per telefon fråga vittnet om vissa detaljer, för att på detta sätt komplettera den information som domskälen till tingsrättens dom ger om utsagan.

För att personer skall kunna höras på det sätt som avses i bestämmelsen, måste alla parter ge sitt samtycke därtill. Parterna skall alltså ha rätt att kräva att hörandet sker personligen. Om en part i förberedelseskedet har givit sitt samtycke, skall han dock inte längre ha möjlighet att i samband med förhöret fritt återkalla samtycket. Samtycke av den person som skall höras förutsätts egentligen inte, men för att förhöret skall kunna ordnas krävs i allmänhet i praktiken att den som skall höras medverkar på det sätt som avses i 3 mom.

Hovrätten skall dessutom ta ställning till om det i ifrågavarande fall annars är lämpligt att höra parterna på det sätt som avses i momentet. Om förhöret t.ex. gäller frågor som till sin natur är invecklade eller vittgående, kan det vara ändamålsenligare att inte hålla förhöret per telefon utan att höra vederbörande personligen vid huvudförhandlingen, även om det egentligen vore möjligt att bedöma tilltrofrågan också per telefon.

De förhör som avses i bestämmelsen kom-

mer i praktiken att ske per telefon. Den som hörs kan svara t.ex. på sitt hem-, arbets- eller mobiltelefonnummer. Det personliga telefonnumret och uppgiften om när personen i fråga är anträffbar på numret skall klarläggas i förväg, i förberedelseskedet, genom att den som skall höras själv tillfrågas.

Bestämmelsen gör det också möjligt att anlita andra lämpliga metoder för förmedling av ljud och bild, i den mån hovrätterna i framtiden har tekniska möjligheter att göra det. Dessa andra metoder skall vara lika tillförlitliga som telefonen. Om också bildkontakt står till förfogande, såsom t.ex. vid ett s.k. videosammanträde, kan förhörsmetoden användas också i större utsträckning än telefonförhör, eftersom den ger möjlighet att också iaktta vittnets yttre, hans uttryck och gester och inte bara lyssna till hans röst. Det blir då oftare möjligt att anse att tilltron till berättelsen kan bedömas på ett tillförlitligt sätt utan att vittnet är personligen närvarande vid huvudförhandlingen i hovrätten.

Det förhör som avses i bestämmelsen skall utgöra en del av bevisningen vid huvudförhandlingen i hovrätten. På förhöret skall primärt tillämpas normala regler. I början av förhöret skall rätten försäkra sig om personens identitet; om det kvarstår tvivel om den saken, skall rätten avstå från förhöret och kalla personen att personligen infinna sig till huvudförhandlingen. I samband med huvudförhandlingen skall förhöret ordnas så, att parterna hör och eventuellt ser den som hörs samt har möjlighet att ställa frågor till honom eller henne. Om huvudförhandlingen är offentlig, skall utsagan också förmedlas till allmänheten. Vid ett telefonförhör skall t.ex. personens röst höras i sammanträdesrummet. Utsagan bandas på vanligt sätt.

I 3 mom. föreslås en uttrycklig bestämmelse om att vissa av de regler som gäller för vittnen och sakkunniga också skall tillämpas på ett telefonförhör eller något annat motsvarande förhör som avses i 2 mom. Principen skall vara den, att endast sådana personer får höras per telefon som själva frivilligt medverkar till förhöret. Detta följer redan av det faktum att det inte är sannolikt att hovrätten, såsom momentet förutsätter, enkelt kan bedöma tilltron till en utsaga som per telefon ges av en person som är motvillig att med-

verka till ett framgångsrikt förhör.

Hörande av en person i bevissyfte på det sätt som momentet förutsätter skall alltid basera sig på fri vilja. I lagförslaget föreslås ingen möjlighet att vid vite ålägga parterna att infinna sig att höras ens hos en myndighet och bestämmelserna om att ett ärende får avgöras med anledning av parts uttalande skall inte tillämpas på ett förhör som detta. Förslaget motsvarar på denna punkt den nya 15 d § som enligt en proposition om rättegången i tvistemål (RP 32/2001 rd) föreslås fogas till 5 kap. rättegångsbalken. Om det kan antas att ett telefonförhör med en part inte kommer att bli framgångsrikt, skall parten kallas att infinna sig till huvudförhandlingen i hovrätten.

När det gäller vittnen och sakkunniga har det dock ansetts nödvändigt att lagen ger möjlighet till tvångsmedel. Om förhöret verkställs hos en myndighet, skall i fråga om förhöret tillämpas vad som bestäms om påföljderna för vittnes eller sakkunnigs uttalande och tvångsmedel som får riktas mot vittnen och sakkunniga. Vittnen och sakkunniga skall därför vara skyldiga att infinna sig till förhör hos den myndighet som hovrätten bestämmer och i fråga om förhöret skall tillämpas sedvanliga tvångsmedel. Förhöret skall kunna hållas t.ex. hos tingsrätten på den ort där vittnet har sitt hem, på åklagarämbetet eller på en polisstation som har telefon- eller videoförbindelse till hovrätten. Vittnet kan då kallas att infinna sig vid vite och kan i princip också förordnas att hämtas till förhöret, även om det i så fall i allmänhet är skäl att höra honom personligen i hovrätten. Det är skäl att hovrätten och myndigheten gemensamt kommer överens om förhørsarrangemangen.

För att förhöret skall få verkställas någon annanstans än hos en myndighet, t.ex. så att vittnet hörs i sin egen telefon, förutsätts det i praktiken att vittnet samtycker till att bli hörd på detta sätt och tvångsmedel skall enligt lagförslaget inte stå till förfogande. Om det kan antas att ett sådant frivilligt förhör av ett vittne eller en sakkunnig inte kan genomföras, skall han kallas att höras hos en myndighet eller personligen vid huvudförhandlingen i hovrätten.

Straffbestämmelserna om osann utsaga inför domstol (15 kap. 1, 3 och 4 § strafflagen

gäller också förhör som avses i 2 mom., oberoende av om förhöret verkställs hos myndigheten eller någon annanstans, eftersom uttalandet i samtliga fall ges till en domstol.

I en kallelse till ett förhör som avses i 2 mom. skall meddelas vilken dag och vid vilket klockslag samt hur förhöret verkställs samt även lämnas de övriga uppgifter som avses i 23 § 2 mom. I kallelsen skall t.ex. uppge adressen till den myndighet i vars lokaliteter förhöret verkställs eller på vilket telefonnummer den som hörs skall vara anträffbar. Om en person träffas per telefon mitt under huvudförhandlingen, skall han få höras om han samtycker därtill.

Bestämmelserna om vittnes och sakkunnigs rätt att få ersättning för att han infunnit sig till domstolen skall i tillämpliga delar iakttas även vid ett förhör som avses i 2 mom. Även ett förhör som detta kan vålla vittnet ekonomisk förlust samt kostnader för resa och uppehälle, åtminstone om förhöret verkställs hos en myndighet.

Om en person skall höras utomlands, kan de statliga myndigheterna i ifrågavarande land ibland ge rättshjälp. Om detta bestäms särskilt.

28 §. I paragrafen bestäms om delgivningssätten i hovrätten. I lagförslaget föreslås att paragrafen skall ändras så, att hovrätten enligt 1 mom. skall ha möjlighet att kalla ändringssökanden och den som har bemött besväret till huvudförhandlingen i hovrätten genom att sända kallelsen till den processadress som parten uppgivit enligt 25 kap. 16 § 1 mom. Kallelsen skall få sändas med vanlig post till en postadress, men också få sändas såsom ett elektroniskt meddelande till den telefax- eller e-postadress som parten uppgivit såsom sin processadress. I varje enskilt fall måste det råda tillräcklig säkerhet om att kallelsen verkligen går fram. Processadressen kan såväl vara partens egen personliga adress som adressen till hans ombud. Meddelandet kan dock inte sändas till processadressen om parten har ålagts att personligen infinna sig hos hovrätten eller annars personligen utföra något.

I 2 mom. föreslås att ett nytt delgivningssätt, telefondegivning, skall tas i bruk. Eftersom detta delgivningssätt tills vidare kan användas endast när parter kallas till huvudför-

handling i hovrätten, föreslås det att bestämmelsen placeras i 26 kap. Hovrätten skall sköta telefondelegivningen genom att antingen uppdra den åt en tjänsteman eller stämningssman som hör till hovrättens personal. Enligt lagförslaget skall hovrätten ha möjlighet att kalla ändringssökanden och motparten till en ändringssökande som har utövat tale rätt i hovrätten till huvudförhandlingen genom att per telefon delge parten innehållet i kallelsen. I de flesta fall är hovrättstjänstemannen eller stämningssmannen i praktiken säker på eller kan lätt försäkra sig om att han samtalar med rätt person. Eftersom det också annars föreslås att telefon i större utsträckning skall användas vid rättegångarna, är det naturligt att också kallelsen till en huvudförhandling i hovrätten skall få delges per telefon åt en part som redan har deltagit i behandlingen av ärendet.

Om den tjänsteman som sköter delgivningen är osäker på om han samtalar med rätt person eller om parten förstår delgivningens innebörd, får delgivningen inte ske per telefon. Det skall också vara möjligt att per telefon kalla en part till huvudförhandlingen vid vite eller vid äventyr att ärendet i hans uteväro kan avskrivas eller avgöras. Om kallelsen delges per telefon, skall den som delges kallelsen också delges den påföljd som utsatts för den händelse att han inte infinner sig.

Vid förberedelsesammanträdet, som enligt regeringens proposition om behandlingen av tvistemål (RP 32/2001 rd) även skall få hållas per telefon, företräds parterna i allmänhet av ombud. Även de informella kontakterna mellan hovrätten och parterna, såsom när man kommer överens om datum för huvudförhandlingen, sker i allmänhet per telefon så att hovrätten och ombudet håller kontakt med varandra. Därför är det också ändamålsenligt att även ombudet kan delges kallelsen per telefon. Detta är dock inte möjligt om parten åläggs att infinna sig personligen eller annars personligen utföra något.

Också andra än parter som utövat talan i hovrätten samt vittnen, sakkunniga och andra som hörs i bevissyfte skall vid vanliga äventyr få kallas per telefon till huvudförhandlingen i hovrätten, förutsatt att de samtycker därtill. Man kan tänka sig att telefondelegivning ofta kommer att användas just till att

kalla vittnen. Vittnen vill i allmänhet medverka till en framgångsrik rättegång. För att ett vittne skall få kallas per telefon förutsätts det, på samma sätt som när en part kallas per telefon, att den tjänsteman som har hand om delgivningen kan försäkra sig om att han talar med rätt person och att den som kallas förstår innebörden i den kallelse som delgives per telefon. I en kallelse som delges per telefon skall mottagaren ges samma uppgifter som annars, såsom informeras om rätten till förskott samt hur han skall gå till väga för att få förskott samt också få anvisningar om hur han kan komma till sammanträdesplatsen.

Enligt 3 mom. skall en telefondelegivning bekräftas genom att hovrätten efter delgivningen sänder kallelsen till den adress som mottagaren uppgivit för hovrätten, antingen i ett vanligt brev eller såsom ett elektroniskt meddelande. Ett meddelande till en part kan sändas till hans processadress. Annars behöver någon bekräftelse inte sändas, om den som skall kallas inte på begäran uppger sin adress. Bekräftelsen behöver inte heller sändas om det är uppenbart obehövligt att sända den. Till allmänna åklagare, advokater och allmänna rättsbiträden behöver bekräftelsen t.ex. inte nödvändigtvis sändas, om de inte uttryckligen begär det. Innehållet i en kallelse som hovrätten på detta sätt sänder skall vara detsamma som innehållet i den kallelse som delgivits per telefon.

I 3 mom. föreslås dessutom en bestämmelse om att den domstolstjänsteman som verkställt delgivningen i handlingarna skall göra en anteckning om delgivningen. Vid telefondelegivning blir domstolen inte med något särskilt dokument som visar att delgivning verkställts, men ändå kan normala äventyr tillämpas på basis av sådan delgivning. Därför är det viktigt att det finns något bevis över att delgivning har verkställts. En del av de kallelser som hovrätterna sänder ut kommer att delges av andra domstolstjänstemän än stämningssmän, såsom hovrättsdomare, fördragande eller andra tjänstemän som hör till kanslipersonalen. Av anteckningen skall framgå såväl att telefonsamtalet ägt rum som huruvida det eventuellt bekräftats skriftligen. Anteckningen kan naturligtvis också vara en handling som liknar ett skriftligt intyg. Den person bland domstolspersonalen som har

gjort anteckningen ansvarar i egenskap av tjänsteman för att anteckningen är riktig.

1.2. Lagen om rättegång i brottmål

2 kap. Om biträdande av part

4 §. I paragrafens 2 mom. bestäms i vilken sammansättning en tingsrätt och hovrätt är domför att behandla de ärenden som avses i 1 mom. I lagförslaget föreslås att 2 mom. skall ändras så, att den punkt som gäller hovrättens domförhet slopas. Om domförhet vid förordnande av försvarare, måsläggandebiträde och stödperson i en sak som behandlas av en hovrätt bestäms enligt lagförslaget i 2 kap. 8 § 2 mom rättegångsbalken.

8 kap. Om parterna

13 §. I lagförslaget föreslås att till paragrafen fogas ett nytt 2 mom., enligt vilket hovrätten på besvär av allmänna åklagaren eller målsäganden kan döma en svarande, som tydligt håller sig undan huvudförhandlingen, till fängelsestraff för ett brott för vilket tingsrätten förkastat åtalet eller ändra ett bötesstraff som tingsrätten utdömt till fängelsestraff, fastän hovrätten inte personligen har hört svaranden vid huvudförhandlingen i hovrätten. För att detta skall vara möjligt förutsätts det att svaranden i tingsrätten personligen har hörts med anledning av de yrkanden som besväret gäller och att det inte för utredningen av målet anses nödvändigt att svaranden personligen hörs vid huvudförhandlingen i hovrätten.

Eftersom svaranden redan en gång har blivit hörd personligen, är det inte nödvändigt att i momentet ta in sådana ytterligare förutsättningar som föreskrivs i kapitlets 11 och 12 §. Ju strängare fängelsestraff det är frågan om, med desto större försiktighet skall momentet dock tillämpas.

Enligt lagförslaget skall svaranden informeras om möjligheten att ärendet kan avgöras trots hans utevaro. I de situationer som avses i momentet skall svaranden enligt 26 kap. 19 § 2 mom. rättegångsbalken och gällande 8 kap. 13 § lagen om rättegång i brottmål vid vite åläggas att infinna sig att personligen hörs vid huvudförhandlingen.

Det nya 2 mom. som enligt lagförslaget skall fogas till sistnämnda paragraf blir därför ett undantag från regeln att en svarande inte kan dömas till fängelsestraff utan att domstolen personligen har hört honom vid huvudförhandlingen.

Vid huvudförhandlingen skall det vara ett klart faktum att svaranden håller sig undan. Denna slutsats kan domstolen komma till på basis av hur svaranden har uppträtt t.ex. vid handläggningen i tingsrätten och sedan han fått en personlig kallelse att infinna sig till huvudförhandlingen i hovrätten. Om svaranden t.ex. endast försummat en enda kallelse att infinna sig till huvudförhandlingen i hovrätten, har domstolen inte rätt att dra en sådan slutsats.

För att momentet skall bli tillämpligt förutsätts det att svarandens försvar vid huvudförhandlingen är ordnat på behörigt sätt. Detta är fallet om svaranden vid huvudförhandlingen företräds av ett befullmäktigat ombud eller ett rättegångsbiträde eller försvarare som förordnats för honom.

I sin frånvaro får en svarande dock inte dömas på mindre bevis än om han vore närvarande.

1.3. Hovrättslagen

9 §. *Hovrättens sammansättning i vissa mål och ärenden.* Tolkningen av paragrafen har ansetts vara problematisk på de sätt som framgår av den allmänna motiveringen. Eftersom rättegången i hovrätten gäller den sak som varit föremål för tingsrättens avgörande endast till den del det åberopas i besvären och i det eventuella bemötandet, borde också förfarandet i hovrätten bestämmas enligt samma princip. Paragrafens avsikt har varit att förenkla hovrättsförfarandet i ärenden av ringa betydelse. Man har ansett, att frågan huruvida en sak skall betraktas såsom ringa i hovrätten inte kan bestämmas utgående från yrkanden och påföljder som det inte längre är frågan om i hovrätten. Frågan huruvida hovrätten får behandla saken i förenklad sammansättning har därför enligt 26 kap. 10 § rättegångsbalken ansetts bli beroende av vad saken gäller i hovrätten.

I 1 mom. 1 punkten föreskrivs hur tillämpningsområdet för bestämmelsen om förenk-

lad sammansättning avgränsas när saken gäller pengar eller annan egendom eller fördel som lätt kan bedömas i pengar. I lagförslaget föreslås att punkten skall preciseras så, att det avgörande vid bedömningen skall vara innehållet i det ändringsyrkande som framställts i hovrätten, inte tingsrättens avgörande i sig.

Det gränsvärde som avses i 1 mom. är därför sammankopplat med det värde för vilket tingsrättens avgörande, till den del som det förelagts hovrätten för prövning, går svaren emot (förlustvärde). När en eller flera ändringssökanden framför olika yrkanden, är förlustvärdet alla dessa yrkandens gemensamma värde.

I lagförslaget föreslås att förlustvärdet skall höjas till 5000 euro, dvs. till ca 30.000 mark. Värdet höjs i syfte att öka möjligheterna att använda förenklad sammansättning, utan att parternas rättsskydd dock äventyras. En höjning av värdet har ansetts motiverad också av den anledningen att förlustvärdet bestäms så att de olika yrkandena på ovan nämnt sätt adderas.

Ett yrkande som lätt kan bedömas i pengar kan förekomma antingen såsom ett separat yrkande eller såsom ett alternativ till ett yrkande på ett bestämt penningbelopp. Gränsvärdet skall tillämpas t.ex. på en talan i vilken det yrkas att ett visst föremål skall returneras eller, alternativt, att värdet på föremålet skall ersättas.

Bestämmelsen i 2 punkten gäller brottmål. När svaranden söker ändring, är det straffet som avgör om punkten kan tillämpas (2 a punkten). Om flera av svarandena söker ändring, kan saken behandlas i förenklad sammansättning endast om ingen av dem har dömts till ett strängare straff än det som avses i punkten. Svarandena kan framställa yrkanden t.ex. i fråga om straffet, tillräknandet eller ersättningskyldigheten. Om svarandens ändringsyrkande endast gäller ersättningskyldighet eller förlustpåföljd, bestäms möjligheten att behandla ärendet i förenklad sammansättning enligt 1 punkten.

I lagförslaget föreslås att tillämpningsområdet för 2 a punkten skall utvidgas så, att hovrätten i förenklad sammansättning också kan behandla brott för vilka utdömts ett högst sex månader långt fängelsestraff. Också till

denna del är syftet att öka möjligheterna att använda förenklad sammansättning utan att brottmålsvarandens rättsskydd försämrats.

När allmänna åklagaren eller målsäganden söker ändring, skall brottets art fortfarande avgöra om ärendet kan behandlas i förenklad sammansättning (2 b punkten). Besväret kan t.ex. gälla straffet, tillräknandet eller ett privaträttsligt ersättningsyrkande. Målet får inte behandlas i förenklad sammansättning om visserligen villkoren i 2 punkten är uppfyllda, men besväret även gäller ett privaträttsligt yrkande eller en förlustpåföljd som avgjorts i anslutning till brottmålet och den förenklade sammansättningen enligt 1 mom. inte kan tillämpas i fråga om dessa.

Den förenklade sammansättningen borde få användas alltid när den fråga som skall avgöras inte med tanke på parternas rättsskydd förutsätter att hovrätten behandlar ärendet i sin vanliga sammansättning. I lagförslaget föreslås att förenklad sammansättning skall få anlitas också i nya grupper av ärenden, vilka framgår av den 3 punkt som föreslås fogas till momentet. Det har ansetts ändamålsenligt att till de ärenden som kan behandlas i förenklad sammansättning också skall höra skuldsanering för privatpersoner, förordnande av skiftesman och boutredningsman, förvandling av samhällstjänst till fängelse samt häktads klagan. Likaså har det ansetts behövligt att bestämmelsen också skall få tillämpas när besväret endast gäller enkla accessoriska yrkanden till huvudsaken, dvs. ränta, rättegångskostnader, körförbud och betalning av ersättning av statens medel, t.ex. ersättningar till vittnen och sakkunniga. I dessa särskilt nämnda grupper av ärenden skall den förenklade sammansättningen få anlitas oberoende av begränsningarna i 1 och 2 punkten.

Man har övervägt att utvidga bestämmelsens tillämpningsområde till att också gälla flera andra grupper av ärenden, såsom ansökningsärenden, yrkande av betalning med stöd av skuldebrev samt även brottmål i större utsträckning än vad som föreslås i lagförslaget. Till följd av de problematiska situationer som är vanliga i dessa grupper av ärenden, har parternas rättsskydd dock ansetts förutsätta att hovrätten behandlar dessa ärenden i sin vanliga sammansättning. En

förenklad sammansättning har inte ansetts lämpa sig t.ex. för behandlingen av ändringsansökningar i familjerättsliga ansökningsärenden.

Mål och ärenden som till sin art eller omfattning är svåra skall hovrätten fortfarande avgöra i en normal sammansättning med tre medlemmar, även om de villkor som i punkten föreskriver för användning av förenklad sammansättning annars uppfylls. Skuldsanering för en privatperson kan vara en sådan sak. Huruvida saken skall behandlas i förenklad sammansättning blir i detta avseende en fråga som måste avgöras genom prövning från fall till fall.

Frågan huruvida bestämmelserna om behandling av saken i förenklad sammansättning i hovrätten blir tillämpliga skall fortfarande prövas gemensamt för samtliga ändringssökanden och inte separat för varje besvär. Om den förenklade sammansättningen inte kan tillämpas i fråga om ett av besvären, kan den inte heller tillämpas i fråga om de övriga parterna i målet.

I 2 mom. bestäms vilken behörighet den föredragande ledamoten av hovrätten skall ha samt att en av ledamöterna i denna sammansättning kan ha ett tidsbestämt domarförordnande. I 19 § hovrättsförordningen bestämdes tidigare om behörighetskraven för ställföreträdande ledamöter. Den ställföreträdande ledamoten skulle vara assessor, fiskal, en föredragande som hade skött fiskalsuppgifter under minst tre år eller en tingsdomare. Paragrafen har numera upphävts genom förordningen om ändring av hovrättsförordningen (665/2000).

Av ledamöterna i en förenklad sammansättning kan numera en vara en domare som har utnämnts för två månader eller en kortare tid. Enligt 15 § lagen om utnämning av domare (205/2000) skall i fråga om behörigheten för domare som utnämnts för viss tid gälla vad som bestäms om behörigheten för motsvarande ordinarie domare. För domare som utnämnts för viss tid gäller inte de behörighetsvillkor som tidigare gällde för ställföreträdande ledamöter av hovrätten och som nu gäller föredraganden i en förenklad sammansättning.

I 11 § lagen om utnämning av domare bestäms om behörighetsvillkor och utnäm-

ningsgrunder för domare. Till domare kan utnämnas rättrådiga finska medborgare som har avlagt juris kandidatexamen och som genom sin tidigare verksamhet vid en domstol eller i andra uppgifter visat sig ha de insikter i de uppgifter som hör till tjänsten och de personliga egenskaper som en framgångsrik skötsel av tjänsten förutsätter. Till domare kan alltså utnämnas också sådana jurister som har skaffat sig lämplig erfarenhet någon annanstans än i domstol. Även detta gör att det inte är konsekvent att, såsom nu är fallet, förutsätta domstolserfarenhet av föredraganden i en förenklad sammansättning.

På ovan nämnda grunder har det ansetts ändamålsenligt att föreslå att behörighetsvillkoren för föredraganden i en förenklad sammansättning slopas. Annars går det så, att föredraganden i princip förutsätts ha längre domstolserfarenhet än de domare som är ledamöter av denna sammansättning. Om behörighetsvillkoren slopas, ökar möjligheterna att använda den förenklade sammansättningen, samtidigt som hovrätternas resurser kan inriktas på ett ändamålsenligt sätt och ledamöterna får bättre möjligheter att delta i avgörandet av svåra ärenden. Föredragandena kan i större utsträckning än hittills tas in i en förenklad sammansättning när hovrätten skall avgöra ringa ärenden. Såsom anförts i den allmänna motiveringen, används förenklad sammansättning fortfarande i relativt ringa utsträckning i hovrätterna.

Med tanke på föredragandenas tjänsteår kan det bli ett problem att det i en förenklad sammansättning i princip blir så, att de mest erfarna föredragandena föredrar de enklaste ärendena. Genom att slopa behörighetsvillkoren för föredragandena kan man lösa också detta problem.

Av en besvärsdomstol krävs rättssäkerhet. Domstolarnas auktoritet kräver att ärendena behandlas av erfarna domare. Dessa omständigheter har också betydelse för det förtroende som domstolsväsendet åtnjuter. För att hovrätterna fortfarande skall ha en tillräckligt erfaren och sakkunnig sammansättning, föreslås det att en för viss tid utnämnd domare som eventuellt hör till sammansättningen skall vara utnämnd för en längre tid än två månader. Hovrättsdomare som utnämns för längre tid än två månader utnämns av hovrät-

ten eller högsta domstolen. Hovrätten skall dessutom i varje enskilt fall förvissa sig om att de domare och föredragande som förordnas till ledamöter av en förenklad sammansättning har tillräcklig erfarenhet för att klara uppgiften.

Till paragrafen föreslås fogas en bestämmelse om att förenklad sammansättning inte skall få anlitas i hovrätten om tingsrätten har avgjort ärendet i en sammansättning med tre lagfarna ledamöter. Hovrätten måste ha en tyngre sammansättning än tingsrätten.

Genom de preciseringar och tillägg som föreslås har man försökt avhjälpa de tolkningsproblem som varit förknippade med den gällande bestämmelsen och förbättra möjligheterna att tillämpa den utan att parternas rättskydd äventyras. Innehållet i gällande 3 och 4 mom. har i sak bibehållits oförändrat, även om indelningen av momenten har ändrats för att paragrafen skall bli överskådligare.

1.4. Lagen om verkställighet av straff

I 6 kap. 14 § 2 mom. lagen om verkställighet av straff bestäms om hovrättens domföret i en sammansättning med en enda leda-

mot vid handläggning av ett ärende som gäller förvandlingsstraff. Momentet föreslås bli upphävt, eftersom det föreslås att om frågan bestäms i 2 kap. 8 § rättegångsbalken.

2. Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft så snart som möjligt efter att de har antagits och stadfästs.

Det är skäl att de föreslagna bestämmelserna så snart som möjligt kan tillämpas i syfte att förenkla och effektivisera hovrättsförfarandet. Därför föreslås det att bestämmelserna skall tillämpas genast när de har trätt i kraft, på alla mål och ärenden som behandlas i hovrätten, även sådana som redan är anhängiga hos hovrätterna. Vid tillämpningen av de nya bestämmelserna om besvärsskriftens innehåll och brevdeltgivning av kallelsen till huvudförhandling skall man dock i övergångs-skedet ta hänsyn till att besvärsskriften kan vara uppsatt och processadressen kan ha uppgivits medan de bestämmelser som föreslås bli ändrade var i kraft.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag**om ändring av rättegångsbalken**

I enlighet med riksdagens beslut *ändras* i rättegångsbalken 2 kap. 8 § 2 och 3 mom., 25 kap. 15 § och 16 § 1 mom. samt 26 kap. 1, 4, 7 och 28 §, sådana de lyder i lag 165/1998, samt *fogas* till 26 kap. 13 §, sådan den lyder i nämnda lag 165/1998, ett nytt 3 mom. och till 26 kap. en ny 24 a § som följer.

2 kap.

Om domförhet

8 §

En ledamot kan dock

- 1) avgöra ett ärende med anledning av be-
svär som helt återtagits,
- 2) avgöra ett ärende som gäller utdömande
av straff, om svaranden har avlidit,
- 3) avgöra ett ärende som gäller bestäm-
mande av förvandlingsstraff för böter,
- 4) avgöra ett ärende som gäller förordnan-
de av försvarare, målsägandebitråde eller
stödperson i hovrätten,
- 5) avgöra ett ärende som gäller beviljande
av fri rättegång och förordnande av rätte-
gångsbiträde i hovrätten,
- 6) besluta att allmän rättshjälp skall upphö-
ra samt återkalla ett med stöd av lagen om
allmän rättshjälp (104/1998) givet förord-
nande av biträde och förordna ett annat biträ-
de,
- 7) avgöra ett ärende som gäller säkringsåt-
gärder eller förbud mot eller avbrytande av
verkställighet,

8) besluta om interimistiska förbud som
avses i lagen om skuldsanering för privatper-
soner (57/1993) och lagen om företagsane-
ring (47/1993),

9) avgöra om ett beslut som gäller medde-
lande av näringsförbud, förlängning av tiden
för näringsförbud eller meddelande av be-
söksförbud skall iaktas trots att beslutet
överklagas,

10) i ett ärende som avses i lagen om verk-
ställighet av beslut beträffande vårdnad om
barn och umgängesrätt (619/1996) för den tid
behandlingen i hovrätten pågår ändra eller
precisera villkoren för umgängesrätten,

11) avgöra ett yrkande om häktning eller
reseförbud, när yrkandet framställs först i
hovrätten,

12) besluta om betalning av bevisnings-
kostnaderna när en utsatt huvudförhandling
inte hålls.

En ledamot kan dessutom besluta att hu-
vudförhandling skall hållas i saken och fatta
de avgöranden som hänför sig till huvudför-
handlingen samt också besluta om andra åt-
gärder i samband med beredningen av målet
eller ärendet och under beredningen fastställa
en förlikning. I de ärenden där en ledamot är

behörig får ledamoten också besluta om arvoden och kostnadsersättningar till försvarare, rättegångsbiträde, målsägandebiträde och stödpersoner samt om skyldighet att ersätta rättegångskostnader och bevisningskostnader.

25 kap.

Om fullföljd av talan från tingsrätt till hovrätt

15 §

I besvärsskriften, som skall ställas till vederbörande hovrätt, skall uppges

- 1) det avgörande av tingsrätten i vilket ändring söks,
- 2) till vilka delar ändring söks i tingsrättens avgörande,
- 3) en eventuell begäran om att huvudförhandling skall hållas i hovrätten,
- 4) vilka ändringar som yrkas i tingsrättens avgörande,
- 5) de grunder på vilka ändring yrkas och till vilka delar ändringssökanden anser motiveringen för tingsrättens avgörande vara felaktig, samt
- 6) de bevis på vilka ändringssökanden önskar stöda sig och vad ändringssökanden vill styrka med vart och ett av dem.

En ändringssökande som önskar att huvudförhandling skall hållas i hovrätten, skall uppges den individualiserade orsaken till detta. Ändringssökanden skall också uppges sin åsikt om huruvida parterna skall höras personligen vid huvudförhandlingen samt vilka vittnen, sakkunniga och andra personer det är nödvändigt att höra i bevissyfte. Vid yrkande på huvudförhandling behöver ändringssökanden inte nämna de i 1 mom. 5 och 6 punkten avsedda uppgifterna i detalj, om de motsvarar det som åberopats eller lagts fram i tingsrätten.

En ändringssökande som i ett tvistemål åberopar omständigheter eller bevis som inte har lagts fram i tingsrätten, skall ange varför det skulle vara tillåtet att åberopa dessa i hovrätten med beaktande av 17 §.

16 §

I besvärsskriften skall uppges parternas namn samt uppgifter om hur deras lagliga fö-

reträdare eller ombud eller biträde kan nå samt den postadress och eventuell annan adress under vilken uppmaningar, kallelser och meddelanden i saken kan sändas till ändringssökanden (*processadress*). Uppgifter om hur parter samt vittnen eller andra som skall höras kan nå skall också på ett lämpligt sätt uppges för hovrätten.

26 kap.

Om behandlingen av besvärssökande i hovrätten

1 §

Föreberedelsen av ett ärende i hovrätten inleds när besvärsskriften anländer från tingsrätten.

Om besvären är bristfälliga och en komplettering är nödvändig för att rättegången skall kunna föras vidare, skall ändringssökanden uppmanas att avhjälpa bristen inom en av hovrätten utsatt tid. Samtidigt skall påföljden för försummelse av uppmaningen meddelas.

Av särskilda skäl får en part vars besvär också efter komplettering är bristfälliga ges ett nytt tillfälle att komplettera dem.

Om ändringssökanden inte iakttar uppmaningen och besvären är så bristfälliga att de inte kan läggas till grund för rättegång i hovrätten, skall besvären avvisas.

4 §

I sitt bemötande skall den som avger det uppges

- 1) den sak i vilken bemötandet avges,
- 2) om han medger ändringsyrkandet eller motsätter sig det, samt
- 3) sin åsikt om grunderna för ändringssökandens yrkanden och de omständigheter på vilka han önskar stöda sig.

På bemötandet och den som avgett det tillämpas dessutom vad som i 25 kap. 15 § 1 mom. 3, 5 och 6 punkten samt 2 och 3 mom. samt 16 och 17 § bestäms om besvär och om ändringssökanden.

7 §

När ärendet förbereds, skall hovrätten beroende på ärendets art klarlägga

1) till vilka delar ändring söks i tingsrättens avgörande,

2) vilka yrkanden som framställs i hovrätten och vilka grunder som åberopas till stöd för yrkandena,

3) vad parterna är oense om i hovrätten,

4) de bevis som kommer att läggas fram i hovrätten och vad som skall styrkas med vart och ett av dem, samt

5) om det i ett tvistemål fortfarande finns förutsättningar för förlikning.

När hovrätten förbereder ärendet skall den planera handläggningen samt göra upp en tidtabell för de olika handläggningsskedena.

Vid förberedelsen av ärenden i hovrätten skall i övrigt i tillämpliga delar iaktas vad som föreskrivs om förberedelse i tingsrätten.

13 §

Huvudförhandlingen skall vid behov hållas på någon annan ort inom hovrättens domkrets än den ort där hovrätten har sitt säte.

24 a §

Om muntlig bevisning som mottagits i tingsrätten inte enligt 15 § 1 mom. till någon del skall mottas på nytt, kan ljud- och bildupptagningar från tingsrätten vid behov till behövliga delar avlyssnas eller visas vid huvudförhandlingen i hovrätten.

Ett vittne, en sakkunnig eller en part som hörts i tingsrätten kan vid huvudförhandlingen i hovrätten i bevissyfte höras också per telefon eller med anlitande av någon annan för ändamålet lämplig ljud- eller bildöverföringsmetod, om tilltron till utsagan på ett tillförlitligt sätt kan bedömas utan att vittnet, den sakkunniga eller parten är personligen närvarande, om parterna samtycker till förfarandet och om det även annars kan anses lämpligt att hörandet sker på detta sätt. Parterna skall ges tillfälle att ställa frågor till den som höras.

Om ett förhör som avses i 2 mom. hålls hos en myndighet, skall i fråga om förhöret till-

lämpas vad som föreskrivs om påföljderna av vittnes eller sakkunnigs utevaro och tvångsmedel som får riktas mot vittnen och sakkunniga. I kallelsen till förhöret skall meddelas vilken dag och vid vilket klockslag samt hur förhöret verkställs samt även lämnas de övriga uppgifter som avses i 23 § 2 mom. Bestämmelserna om vittnens och sakkunnigas rätt till ersättning för att de har infunnit sig till domstolen skall i tillämpliga delar iaktas även vid ett förhör som avses i 2 mom.

28 §

Uppmaningar, kallelser och meddelanden som avses i detta kapitel får hovrätten sända till den processadress som parten senast har uppgivit för hovrätten. Kallelse till huvudförhandling skall likväl enligt vad som bestäms i 11 kap. 3 och 4 § delges parter som har ålagts att infinna sig personligen eller som inte har utövat talan i hovrätten samt vittnen, sakkunniga och andra som skall höras i bevissyfte.

En kallelse till huvudförhandling kan hovrätten också delge ändringssökanden eller en part som har bemött besvären så, att innehållet i kallelsen delges parten per telefon, om parten på detta sätt tveklöst får del av kallelsen och förstår innebörden av delgivningen (*telefondelgivning*). Om en part inte har ålagts att infinna sig personligen, kan telefondelgivningen också ske med partens ombud. Hovrätten kan verkställa telefondelgivning också med andra parter samt vittnen, sakkunniga och andra som höras i bevissyfte, om mottagaren samtycker därtill.

En kallelse som delgivits per telefon skall sändas till den adress som mottagaren uppgivit för hovrätten, om det inte är uppenbart obehövt. Den domstolstjänsteman som verkställt delgivningen skall i handlingarna göra en anteckning om delgivningen.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag**om ändring av 2 kap. 4 § och 8 kap. 13 § lagen om rättegång i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 11 juli 1997 om rättegång i brottmål (689/1997) 2 kap. 4 § 2 mom., sådant det lyder i lag 107/1998, och
fogas till 8 kap. 13 § ett nytt 2 mom. som följer:

2 kap.

Om biträdande av part

4 §

I ärenden som avses i 1 mom. är tingsrätten domför i sammansättning med en domare. Frågan om ett förordnande kan överföras för att behandlas tillsammans med det brottmål för vilket förordnande begärs. Ifall begäran om förordnande behandlas i kansliet och ärendet inte avgörs i överensstämmelse med begäran, skall sökanden i god tid innan beslutet ges skriftligen underrättas om vilken dag beslutet kommer att ges.

besvär av allmänna åklagaren eller målsäganden döma en svarande som tydligt håller sig undan huvudförhandlingen, och som i tingsrätten personligen har hörts med anledning av de yrkanden som besvären gäller, till fängelsestraff för ett brott för vilket tingsrätten förkastat åtalet eller ändra ett bötesstraff som tingsrätten utdömt till fängelsestraff, om

1) det inte för utredningen av målet anses nödvändigt att svaranden personligen hörs vid huvudförhandlingen i hovrätten,

2) svarandens försvar vid huvudförhandlingen är ordnat på behörigt sätt, och

3) svaranden har underrättats om att målet kan avgöras trots svarandens utevaro.

8 kap.

Om parterna

13 §

Hovrätten kan utan hinder av 1 mom. på _____ Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag**om ändring av 9 § hovrättslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i hovrättslagen av den 21 januari 1994 (56/1994) 9 §, sådana 1, 3 och 4 mom. lyder i lag 169/1998 och 2 mom. i lag 209/2000, som följer:

9 §

Hovrättens sammansättning i vissa mål och ärenden

Hovrätten är domför också i en sammansättning med tre ledamöter, till vilken hör två ledamöter och föredraganden i målet eller ärendet,

1) om det som i tingsrättens avgörande enligt ändringsyrkandet går emot ändringssökanden, eller om ändringssökandena är flera, går emot alla ändringssökande gemensamt, gäller endast pengar eller annan egendom eller fördel som lätt kan bedömas i pengar, och penningbeloppet eller egendomens eller fördelens värde när tingsrättens dom avkunnas eller meddelas uppenbarligen inte har varit högre än 5 000 euro,

2) i brottmål, om inte något annat följer av 1 punkten,

a) om svaranden har sökt ändring i ett avgörande av tingsrätten genom vilket inte svaranden, eller om flera svarande är ändringssökande, ingen av dem, har dömts till strängare straff än böter eller fängelse i sex månader och

b) om åklagarens eller målsägandens besvär gäller brott, för vilket då de i åtalet nämnda omständigheterna föreligger inte är bestämt annat eller strängare straff än böter eller fängelse i högst ett år och sex månader, samt

3) oberoende av de begränsningar som nämns i 1 och 2 punkten, i ärenden som gäller skuldsanering för privatpersoner, förordnande av skiftesman och boutredningsman, förvandling av samhällstjänst till fängelse och häktads klagan, samt i ärenden i vilka ändringsyrkandet enbart gäller ränta, rättegångskostnader, betalning av ersättning av statens medel eller körförbud.

Hovrätten är dock inte domför i en sammansättning enligt 1 mom. när den behandlar ärenden som tingsrätten har avgjort i en sammansättning enligt 2 kap. 3 § rättegångsbalken.

Till en sammansättning enligt 1 mom. får inte höra domare som är utnämnda för två månader eller kortare tid. Föredraganden har under den tid som föredraganden enligt denna paragraf är ledamot av hovrätten samma rätt att kvarstå i tjänsten som en domare har enligt grundlagen.

När det i 1 mom. 1 punkten avsedda eurobeloppet räknas ut, beaktas inte ränta som har upplupit efter det talan väcktes eller rättegångskostnader. Eurobeloppet omvandlas på basis av förändringen i levnadskostnadsindex till närmaste hela tusen euro, enligt vad som bestäms genom förordning av justitieministriet.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om upphävande av 6 kap. 14 § 2 mom. lagen om verkställighet av straff

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

Genom denna lag upphävs 6 kap. 14 § 2 mom. lagen om verkställighet av straff (39/1889), sådant det lyder i lag 166/1998. Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 23 maj 2001

Republikens President

TARJA HALONEN

Justitieminister Johannes Koskinen

1.

Lag**om ändring av rättegångsbalken**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken 2 kap. 8 § 2 och 3 mom., 25 kap. 15 § och 16 § 1 mom. samt
26 kap. 1, 4, 7 och 28 §, sådana de lyder i lag 165/1998, samt
fogas till 26 kap. 13 §, sådan den lyder i nämnda lag 165/1998, ett nytt 3 mom. och till
26 kap. en ny 24 a § som följer.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

Om domförhet

8 §

8 §

Om besvär återtagits helt, kan en ledamot fatta avgörande med anledning därav. En ledamot kan också besluta att huvudförhandling skall hållas i saken och fatta de avgöranden som hänför sig till huvudförhandlingen samt även besluta om andra åtgärder i samband med beredningen av målet eller ärendet och under beredningen fastställa en förlikning.

En ledamot kan dock

- 1) avgöra ett ärende med anledning av besvär som helt återtagits,
- 2) avgöra ett ärende som gäller utdömmande av straff, om svaranden har avlidit,
- 3) avgöra ett ärende som gäller bestämmande av förvandlingsstraff för böter,
- 4) avgöra ett ärende som gäller förordnande av försvarare, målsägandebiträde eller stödperson i hovrätten,
- 5) avgöra ett ärende som gäller beviljande av fri rättegång och förordnande av rättegångsbiträde i hovrätten,
- 6) besluta att allmän rättshjälp skall upphöra samt återkalla ett med stöd av lagen om allmän rättshjälp (104/1998) givet förordnande av biträde och förordna ett annat biträde,
- 7) avgöra ett ärende som gäller säkringsåtgärder eller förbud mot eller avbrytande av verkställighet,
- 8) besluta om interimistiska förbud som avses i lagen om skuldsanering för privatpersoner (57/1993) och lagen om företagsanering (47/1993),

I ärenden som gäller säkringsåtgärder eller förbud mot eller avbrytande av verkställigheten är hovrätten domför också med en ledamot.

9) avgöra om ett beslut som gäller meddelande av näringsförbud, förlängning av tiden för näringsförbud eller meddelande av besöksförbud skall iakttas trots att beslutet överklagas,

10) i ett ärende som avses i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/1996) för den tid behandlingen i hovrätten pågår ändra eller precisera villkoren för umgängesrätten,

11) avgöra ett yrkande om häktning eller reseförbud, när yrkandet framställs först i hovrätten,

12) besluta om betalning av bevisningskostnaderna när en utsatt huvudförhandling inte hålls.

En ledamot kan dessutom besluta att huvudförhandling skall hållas i saken och fatta de avgöranden som hänför sig till huvudförhandlingen samt också besluta om andra åtgärder i samband med beredningen av målet eller ärendet och under beredningen fastställa en förlikning. I de ärenden där en ledamot är behörig får ledamoten också besluta om arvoden och kostnadsersättningar till försvarare, rättegångsbiträde, målsägandebiträde och stödpersoner samt om skyldighet att ersätta rättegångskostnader och bevisningskostnader.

25 kap.

Om fullföljd av talan från tingsrätt till hovrätt

15 §

I besvärsskriften, som skall ställas till vederbörande hovrätt, skall uppges

1) det avgörande av tingsrätten i vilket ändring söks,

2) till vilka delar ändring söks i tingsrättens avgörande,

3) vilka ändringar som yrkas i tingsrättens avgörande,

4) de grunder på vilka ändring yrkas och till vilka delar ändringssökanden anser motiveringen för tingsrättens avgörande vara felaktig,

5) de bevis på vilka ändringssökanden önskar stöda sig och vad han vill styrka med vart och ett av dem, samt

6) en eventuell begäran om huvudförhandling i hovrätten.

15 §

I besvärsskriften, som skall ställas till vederbörande hovrätt, skall uppges

1) det avgörande av tingsrätten i vilket ändring söks,

2) till vilka delar ändring söks i tingsrättens avgörande,

3) en eventuell begäran om att huvudförhandling skall hållas i hovrätten,

4) vilka ändringar som yrkas i tingsrättens avgörande,

5) de grunder på vilka ändring yrkas och till vilka delar ändringssökanden anser motiveringen för tingsrättens avgörande vara felaktig, samt

6) de bevis på vilka ändringssökanden önskar stöda sig och vad ändringssökanden vill

Om ändringssökanden i ett tvistemål åberopar omständigheter eller bevis som inte har lagts fram i tingsrätten, skall han ange varför det skulle vara tillåtet att åberopa dessa i hovrätten med beaktande av 17 §.

Om ändringssökanden önskar att huvudförhandling skall hållas i hovrätten, skall han uppge orsaken till detta. Ändringssökanden skall också uppge sin åsikt om huruvida parterna skall höras vid huvudförhandlingen personligen samt vilka vittnen, sakkunniga och andra personer det är nödvändigt att höra i bevissyfte. Vid yrkande på huvudförhandling behöver ändringssökanden inte nämna de ovan i 4 och 5 punkten nämnda uppgifterna i detalj, om de motsvarar det som åberopats eller lagts fram i tingsrätten.

16 §

I besvärsskriften skall uppges parternas namn samt uppgifter om hur deras lagliga företrädare eller ombud eller biträde kan nå samt den postadress under vilken meddelanden i saken kan sändas till ändringssökanden. Uppgifter om hur part samt vittne eller andra personer som skall höras kan nå skall också på ett lämpligt sätt uppges för hovrätten.

styrka med vart och ett av dem.

En ändringssökande som önskar att huvudförhandling skall hållas i hovrätten, skall uppge den individualiserade orsaken till detta. Ändringssökanden skall också uppge sin åsikt om huruvida parterna skall höras personligen vid huvudförhandlingen samt vilka vittnen, sakkunniga och andra personer det är nödvändigt att höra i bevissyfte. Vid yrkande på huvudförhandling behöver ändringssökanden inte nämna de i 1 mom. 5 och 6 punkten avsedda uppgifterna i detalj, om de motsvarar det som åberopats eller lagts fram i tingsrätten.

En ändringssökande som i ett tvistemål åberopar omständigheter eller bevis som inte har lagts fram i tingsrätten, skall ange varför det skulle vara tillåtet att åberopa dessa i hovrätten med beaktande av 17 §.

16 §

I besvärsskriften skall uppges parternas namn samt uppgifter om hur deras lagliga företrädare eller ombud eller biträde kan nå samt den postadress och eventuell annan adress under vilken uppmaningar, kallelser och meddelanden i saken kan sändas till ändringssökanden (*processadress*). Uppgifter om hur parter samt vittnen eller andra som skall höras kan nå skall också på ett lämpligt sätt uppges för hovrätten.

26 kap.

Om behandlingen av besvärsärende i hovrätten

1 §

Om besvären är bristfälliga och en komplettering är nödvändig för att rättegången skall kunna föras vidare, skall ändringssökanden uppmanas att avhjälpa bristen inom en av hovrätten utsatt tid. Samtidigt skall påföljden

1 §

Föreberedelsen av ett ärende i hovrätten inleds när besvärsskriften anländer från tingsrätten.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

för försummelse av uppmaningen meddelas.

Av särskilda skäl får en part vars besvär också efter komplettering är bristfälliga beredas ett nytt tillfälle att komplettera dem.

Om ändringssökanden inte iakttar uppmaningen och besvären är så bristfälliga att de inte kan läggas till grund för rättegång i hovrätten, skall besväret avvisas.

4 §

I sitt bemötande skall den som avger det uppge

- 1) den sak i vilken bemötandet avges,
- 2) om han medger eller bestrider ändringsyrkandet, samt
- 3) sin åsikt om grunderna för ändringssökandens yrkanden och de omständigheter på vilka han önskar stöda sig.

På bemötandet och den som avgett det tillämpas dessutom vad som i 25 kap. 15 § 1 mom. 4—6 punkten samt 2 och 3 mom. samt 16 och 17 § bestäms om besvär och ändringssökanden.

7 §

Hovrätten kan vid behov bereda ärendet med iakttagande i tillämpliga delar av vad som bestäms om förberedelse i tingsrätten.

Om besvären är bristfälliga och en komplettering är nödvändig för att rättegången skall kunna föras vidare, skall ändringssökanden uppmanas att avhjälpa bristen inom en av hovrätten utsatt tid. Samtidigt skall påföljden för försummelse av uppmaningen meddelas.

Av särskilda skäl får en part vars besvär också efter komplettering är bristfälliga ges ett nytt tillfälle att komplettera dem.

Om ändringssökanden inte iakttar uppmaningen och besvären är så bristfälliga att de inte kan läggas till grund för rättegång i hovrätten, skall besvären avvisas.

4 §

I sitt bemötande skall den som avger det uppge

- 1) den sak i vilken bemötandet avges,
- 2) om han medger *ändringsyrkandet eller motsätter sig det*, samt
- 3) sin åsikt om grunderna för ändringssökandens yrkanden och de omständigheter på vilka han önskar stöda sig.

På bemötandet och den som avgett det tillämpas dessutom vad som i 25 kap. 15 § 1 mom. 3, 5 och 6 punkten samt 2 och 3 mom. samt 16 och 17 § bestäms om besvär och om ändringssökanden.

7 §

När ärendet förbereds, skall hovrätten beroende på ärendets art klarlägga

- 1) *till vilka delar ändring söks i tingsrättens avgörande,*
- 2) *vilka yrkanden som framställs i hovrätten och vilka grunder som åberopas till stöd för yrkandena,*
- 3) *vad parterna är oense om i hovrätten,*
- 4) *de bevis som kommer att läggas fram i hovrätten och vad som skall styrkas med vart och ett av dem, samt*
- 5) *om det i ett tvistemål fortfarande finns förutsättningar för förlikning.*

När hovrätten förbereder ärendet skall den planera handläggningen samt göra upp en tidtabell för de olika handläggningsskedena.

Vid förberedelsen av ärenden i hovrätten skall i övrigt i tillämpliga delar iaktas vad

som föreskrivs om förberedelse i tingsrätten.

13 §

13 §

Huvudförhandlingen skall vid behov hållas på någon annan ort inom hovrättens domkrets än den ort där hovrätten har sitt säte.

24 a §

Om muntlig bevisning som mottagits i tingsrätten inte enligt 15 § 1 mom. till någon del skall mottas på nytt, kan ljud- och bildupptagningar från tingsrätten vid behov till behövliga delar avlyssnas eller visas vid huvudförhandlingen i hovrätten.

Ett vittne, en sakkunnig eller en part som hörts i tingsrätten kan vid huvudförhandlingen i hovrätten i bevissyfte höras också per telefon eller med anlitan av någon annan för ändamålet lämplig ljud- eller bildöverföringsmetod, om tilltron till utsagan på ett tillförlitligt sätt kan bedömas utan att vittnet, den sakkunniga eller parten är personligen närvarande, om parterna samtycker till förfarandet och om det även annars kan anses lämpligt att hörandet sker på detta sätt. Parterna skall ges tillfälle att ställa frågor till den som hörs.

Om ett förhör som avses i 2 mom. hålls hos en myndighet, skall i fråga om förhöret tillämpas vad som föreskrivs om påföljderna av vittnes eller sakkunnigs utevaro och tvångsmedel som får riktas mot vittnen och sakkunniga. I kallelsen till förhöret skall meddelas vilken dag och vid vilket klockslag samt hur förhöret verkställs samt även lämnas de övriga uppgifter som avses i 23 § 2 mom. Bestämmelserna om vittnens och sakkunnigas rätt till ersättning för att de har infunnit sig till domstolen skall i tillämpliga delar iakttas även vid ett förhör som avses i 2 mom.

28 §

Hovrätten får sända ett föreläggande och en kallelse som avses i detta kapitel med posten till den adress som parten senast har uppgivit. Kallelse till huvudförhandling skall likväl enligt vad som bestäms 11 kap. 3 och 4 § delges parterna samt vittnen, sakkunniga och andra personer som skall höras i bevissyfte.

28 §

Uppmaningar, kallelser och meddelanden som avses i detta kapitel får hovrätten sända till den processadress som parten senast har uppgivit för hovrätten. Kallelse till huvudförhandling skall likväl enligt vad som bestäms i 11 kap. 3 och 4 § delges parter som har ålagts att infinna sig personligen eller som inte har utövat talan i hovrätten samt vittnen, sakkunniga och andra som skall höras i bevissyfte.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

En kallelse till huvudförhandling kan hovrätten också delge ändringssökanden eller en part som har bemött besvären så, att innehållet i kallelsen delges parten per telefon, om parten på detta sätt tveklöst får del av kallelsen och förstår innebörden av delgivningen (telefondelgivning). Om en part inte har ålagts att infinna sig personligen, kan telefondelgivningen också ske med partens ombud. Hovrätten kan verkställa telefondelgivning också med andra parter samt vittnen, sakkunniga och andra som hörs i bevissyfte, om mottagaren samtycker därtill.

En kallelse som delgivits per telefon skall sändas till den adress som mottagaren uppgivit för hovrätten, om det inte är uppenbart obehövt. Den domstolstjänsteman som verkställt delgivningen skall i handlingarna göra en anteckning om delgivningen.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag**om ändring av 2 kap. 4 § och 8 kap. 13 § lagen om rättegång i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 11 juli 1997 om rättegång i brottmål (689/1997) 2 kap. 4 § 2 mom., sådant det lyder i lag 107/1998, och
fogas till 8 kap. 13 § ett nytt 2 mom. som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

Om biträdande av part

4 §

4 §

I ärenden som avses i 1 mom. är tingsrätten beslutför i sammansättning med en domare och hovrätten med en ledamot. Frågan om ett förordnande kan överföras för att behandlas tillsammans med det brottmål för vilket förordnande begärs. När begäran om förordnande behandlas i kansliet och ärendet inte avgörs i överensstämmelse med begäran, skall sökanden i god tid innan beslutet ges skriftligen underrättas om vilken dag beslutet kommer att ges.

I ärenden som avses i 1 mom. är tingsrätten domför i sammansättning med en domare. Frågan om ett förordnande kan överföras för att behandlas tillsammans med det brottmål för vilket förordnande begärs. *Ifall* begäran om förordnande behandlas i kansliet och ärendet inte avgörs i överensstämmelse med begäran, skall sökanden i god tid innan beslutet ges skriftligen underrättas om vilken dag beslutet kommer att ges.

8 kap.

Om parterna

13 §

13 §

Hovrätten kan utan hinder av 1 mom. på besvär av allmänna åklagaren eller målsäganden döma en svarande som tydligt håller sig undan huvudförhandlingen, och som i tingsrätten personligen har hörts med anledning av de yrkanden som besvären gäller, till fängelsestraff för ett brott för vilket tingsrätten förkastat åtalet eller ändra ett bötesstraff som tingsrätten utdömt till fängelsestraff, om
1) *det inte för utredningen av målet anses nödvändigt att svaranden personligen hörs*

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

*vid huvudförhandlingen i hovrätten,
2) svarandens försvar vid huvudförhandlingen är ordnat på behörigt sätt, och
3) svaranden har underrättats om att målet kan avgöras trots svarandens utevaro.*

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag**om ändring av 9 § hovrättslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i hovrättslagen av den 21 januari 1994 (56/1994) 9 §, sådana 1, 3 och 4 mom. lyder i lag 169/1998 och 2 mom. i lag 209/2000, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

Hovrättens sammansättning i vissa mål och ärenden

Hovrätten är beslutför också i en sammansättning med tre ledamöter, till vilken hör två ledamöter och föredraganden i målet eller ärendet, som uppfyller i 2 mom. nämnda behörighetsvillkor,

1) om det som tingsrättens avgörande går emot ändringssökanden, eller om ändringssökandena är flera, går emot alla ändringssökande gemensamt, gäller endast pengar eller annan egendom eller fördel som lätt kan bedömas i pengar, och penningbeloppet i fråga eller egendomens eller fördelens värde när tingsrättens dom avkunnas eller meddelas uppenbarligen inte har varit högre än 20 000 mark, och

2) i brottmål, om inte något annat följer av 1 punkten,

a) om endast svaranden har sökt ändring, han, eller om flera svarande är ändringssökande, ingen av dem i tingsrätten har dömts till strängare straff än böter eller fängelse i tre månader, och

b) när åklagaren eller en sakägare är ändringssökande, om besvaren gäller endast ett brott, för vilket då de i åtalet nämnda omständigheterna föreligger inte är bestämt annat eller strängare straff än böter eller fängelse i högst ett år och sex månader.

Hovrätten är domför också i en sammansättning med tre ledamöter, till vilken hör två ledamöter och föredraganden i målet eller ärendet,

1) om det som i tingsrättens avgörande enligt ändringsyrkandet går emot ändringssökanden, eller om ändringssökandena är flera, går emot alla ändringssökande gemensamt, gäller endast pengar eller annan egendom eller fördel som lätt kan bedömas i pengar, och penningbeloppet eller egendomens eller fördelens värde när tingsrättens dom avkunnas eller meddelas uppenbarligen inte har varit högre än 5 000 euro,

2) i brottmål, om inte något annat följer av 1 punkten,

a) om svaranden har sökt ändring i ett avgörande av tingsrätten genom vilket inte svaranden, eller om flera svarande är ändringssökande, ingen av dem, har dömts till strängare straff än böter eller fängelse i sex månader och

b) om åklagarens eller målsägandens besvär gäller brott, för vilket då de i åtalet nämnda omständigheterna föreligger inte är bestämt annat eller strängare straff än böter eller fängelse i högst ett år och sex månader, samt

3) oberoende av de begränsningar som nämns i 1 och 2 punkten, i ärenden som gäller skuldsanering för privatpersoner, förordnande av skiftesman och boutredningsman,

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Den i 1 mom. avsedda föredraganden skall vara assessor eller fiskal vid hovrätten eller en föredragande vid hovrätten som skött en tjänst som assessor, fiskal eller tingsdomare i minst tre år. En av ledamöterna i denna sammansättning kan vara en domare utnämnd för två månader eller kortare tid.

Föredraganden har i regeringsformen för domare bestämd rätt att kvarstå i tjänsten under den tid han är ledamot i hovrätten så som avses i denna paragraf.

När det i 1 mom. 1 punkten avsedda markbeloppet räknas ut beaktas inte ränta som uppstått efter det talan väcktes eller rättegångskostnader. Markbeloppet omvandlas på basis av förändringen i levnadskostnadsindex till närmaste hela tusen mark, enligt vad vederbörande ministerium årligen fastställer.

förvandling av samhällstjänst till fängelse och häktads klagan, samt i ärenden i vilka ändringsyrkandet enbart gäller ränta, rättegångskostnader, betalning av ersättning av statens medel eller körförbud.

Hovrätten är dock inte domför i en sammansättning enligt 1 mom. när den behandlar ärenden som tingsrätten har avgjort i en sammansättning enligt 2 kap. 3 § rättegångsbalken.

Till en sammansättning enligt 1 mom. får inte höra domare som är utnämnda för två månader eller kortare tid. Föredraganden har under den tid som föredraganden enligt denna paragraf är ledamot av hovrätten samma rätt att kvarstå i tjänsten som en domare har enligt grundlagen.

När det i 1 mom. 1 punkten avsedda eurobeloppet räknas ut, beaktas inte ränta som har upplupit efter det talan väcktes eller rättegångskostnader. Eurobeloppet omvandlas på basis av förändringen i levnadskostnadsindex till närmaste hela tusen euro, enligt vad som bestäms genom förordning av justitieministeriet.

Denna lag träder i kraft den 20 .
